

PÅ PLATS

*En jämställdhetsanalys av
den egenorganiserade idrotten
och dess anläggningar*

Linköping
Där idéer blir verklighet

Sammanfattning

Denna studie genomfördes från hösten 2018 till våren 2019 som en del i Linköpings kommuns idrottspolitiska program Aktiv hela livet. Syftet har varit att problematisera kvinnors upplevelser av den egenorganiserade idrotten och dess anläggningar. Då flickor och kvinnor i allt högre grad väljer bort föreningsidrotten till förmån för egenorganiserad idrott är det nämligen en jämställdhetsåtgärd i sig att säkerställa att det finns goda förutsättningar till dessa aktiviteter. Med Vidingsjö och Ryds motionscentrum som anläggningsexempel har denna studie genomförts genom observationer av platserna liksom intervjuer med sex kvinnor.

Studien visar att det finns normer och föreställningar om kön och fysisk aktivitet som påverkar idrottsutövandet. Upplevelsen av att gymkulturer präglas av "macho-ideal" hämmar många kvinnor, liksom vissa män, till att utföra vissa träningsmoment eller vistas på vissa platser. Däremot tycks föreställningen om maskulinitet och femininitet vara under omförhandling i dessa sammanhang, och kvinnor tycks stärkas i att utmana de traditionella könsrollerna när de tränar tillsammans med andra eller blott ser andra kvinnor ta plats i olika typer av träningsområden. Den största begränsande faktorn för kvinnors egenorganiserade idrott, i synnerhet utomhus och i motionsspår, tycks emellertid bestå av känslan av otrygghet. Otryggheten många kvinnor känner inför att vistas på vissa platser, vid vissa tidpunkter, medför att de tvingas vidta olika trygghetsstrategier, anpassa sina rörelsemönster och därmed sitt idrottande. Otrygghet kan också uppstå inomhus, i synnerhet på obemannade anläggningar eller i omklädningsrum som inte möjliggör avskildhet vid ombyte och duschning.

De viktigaste faktorerna för att en anläggning ska upplevas som attraktiv för kvinnor är att den uppfattas som välkomnande och trygg – två faktorer som är tätt sammanlänkade. En trygg och välkomnande anläggning karaktäriseras av väl

omhändertagna fysiska utrymmen, bra bemötande från personal liksom andra besökare, en stor variation av aktiviteter som lockar en variation av människor, god belysning, öppna översiktliga ytor och framför allt: en hög grad av mänsklig rörlighet. Studien visar att Vidingsjö motionscentrum tillhandahåller detta bättre än Ryds motionscentrum, som bedöms vara i behov av en upprustning. Studien visar också att motionscentrumen inte enbart fungerar som ett traditionella motionscentrum, utan även nyttjas för rekreation och interaktion av såväl privatpersoner som företag och ideella föreningar.

Studien föreslår tre konkreta åtgärder för Linköpings kommun att vidta för att främja jämställdhet inom den egenorganiserade idrotten, utöver att ta med sig de övergripande insikterna i framtida planering och beslutsfattande. Dessa åtgärder består av att 1) främja en föreningsorganisering av den egenorganiserade idrotten, 2) utveckla anläggningarnas sociala ytor, samt 3) utveckla nya perspektiv på omklädningsrum.

TEXT OCH OMSLAGSFOTO

Elin Backström

Kultur- och fritidsförvaltningen
Linköpings kommun
2019

Innehåll

<i>Inledning – Att främja jämställdhet genom egenorganiserad idrott</i>	4
Studiens syfte	4
Vad är egenorganiserad idrott?	5
Varför genomförs denna analys?	5
<i>Forskningsöversikt – Tidigare insikter om idrottens (o)jämställdhet</i>	6
Idrottens statistik ur ett jämställdhetsperspektiv	6
Anläggningar för jämställdhet & inkludering	7
Spontanidrottsplatsers ojämställdhet	7
Förståelsen för kvinnligt och manligt idrottsutövande	8
Sammanfattade insikter	8
<i>Studiens genomförande</i>	9
Observationsstudien	9
Intervjustudien	9
Bearbetning av materialet	10
<i>Att analysera jämställdhet</i>	11
Analytiska utgångspunkter – Med kön och makt i fokus	11
Att hantera grupperspektivet	12
Intersektionalitet	12
Sammanfattande utgångspunkter	12
<i>Studiens resultat</i>	13
Presentation av de intervjuade kvinnorna	13
Resultatets disposition	13
<i>Resultatdel 1 – Upplevelsen av idrott & anläggningar</i>	14
Att förena flexibilitet med gemenskap genom en semi-organisering av idrottsutövandet	14
Att känna sig välkommen	15
Omlädningsrummen – Avskildhet kontra gemenskap	16
Att ta plats i träningskulturer	17
Sammanfattning – Resultatdel 1	18
<i>Resultatdel 2 – Otrygghetens begränsande effekter</i>	20
Otrygghetens statistik – utsatthet och upplevelser	20
Rädslan för överfall – En jämställdhetsfråga	21
Rädslans konsekvenser - Strategier för att hantera otrygghet	22
Trygghetsfaktorer: Belysning och människor i rörelse	24
Sammanfattning – Resultatdel 2	25
<i>Resultatdel 3 – Motionscentrumet som mötesplats</i>	26
Vidingsjö motionscentrum och dess variationsmöjligheter	26
Ryd motionscentrum och dess utvecklingspotential	27
Utegygmet – den mindre jämställda arenan	28
Sammanfattning – Resultatdel 3	29
<i>Slutsatser & åtgärdsförslag</i>	30
Främja en ökad organisering av den egenorganiserade idrotten	31
Utvecklingen av sociala ytor	31
Nya perspektiv på omlädningsrum	32
<i>Referensförteckning</i>	33

Inledning

Att främja jämställdhet genom egenorganiserad idrott

I juni 2018 antog Linköping kommun ett nytt idrottspolitiskt program, Aktiv hela livet, i syfte att främja en ökad fysisk aktivitet hos kommunens invånare. Ett av programmets huvudmål är att främja jämställdhet mellan kvinnor och män, där ambitionen är att skapa förutsättningar för att alla, oavsett kön, ska ha samma makt och inflytande när det kommer till att forma idrotten och sitt deltagande i det.¹ För att kunna uppnå detta mål är det av största vikt att förstå hur idrottsrörelsen är utformad och hur den uppfattas – i synnerhet då idrottsrörelsen som sådan är i förändring. Allt fler väljer nämligen att idrotta och motionera utanför det organiserade föreningslivet idag, och det gäller i synnerhet kvinnor och flickor. Idag är den absolut vanligaste platsen att motionera på utomhus, och de populäraste idrotts- och motionsaktiviteterna är att promenera, springa och träna på gym. De idrottsrelaterade stöd och resurser som en kommun har att fördela riktar sig dock fortfarande i stor del till idrottsföreningar, som har en tydlig manlig dominans. Att kvinnor och flickor inte är lika aktiva inom föreningsidrotten leder således till ett av de grundläggande jämställdhetsproblemen för offentliga aktörer att hantera: En ojämn fördelning av resurser.

Att som kommun främja ett mer jämställt idrottsutövande kan således vara att se över hur stöd och resurser fördelas till olika idrottsföreningar, vilket Linköpings kommun också har gjort. Men givet att en stor del av det kvinnliga idrottsutövandet sker utanför föreningslivet kan ytterligare

en strategi vara att se till att det finns goda möjligheter till egenorganiserad idrott i kommunen, och att anläggningarna utformas på ett vis som attraherar såväl kvinnor som män.

Studien föreslår tre konkreta åtgärder för Linköpings kommun att vidta för att främja jämställdhet inom den egenorganiserade idrotten, utöver att ta med sig de övergripande insikterna i framtida planering och beslutsfattande. Dessa åtgärder består av att;

1. *Främja en föreningsorganisering av den egenorganiserade idrotten.*
2. *Utveckla anläggningarnas sociala ytor*
3. *Utveckla nya perspektiv på omklädningsrum.*

Studiens syfte

Syftet med denna studie är att synliggöra kvinnors upplevelser av den egenorganiserade idrotten och framför allt de olika typer av anläggningar där dessa aktiviteter kan utföras. Med Vidingsjö och Ryds motionscentrum som exempel, syftar analysen till att problematisera den egenorganiserade idrottens anläggningar utifrån ett jämställdhetsperspektiv och identifiera konkreta åtgärdsförslag och centrala aspekter att ha i beaktande i kommande planering. Förhoppningen är att denna analys kan fungera som ett underlag för vidare beslut om kommunala satsningar i syfte att främja ett mer jämställt idrottsutövande.

¹ Linköpings kommun, *Aktiv hela livet – Linköping kommuns idrottspolitiska program*, 2018-06-19.

Vad är egenorganiserad idrott?

Egenorganiserad idrott har i denna studie definierats som;

idrott- och motionsaktiviteter som utförs på egen hand eller i grupp, utan att någon organisation eller förening styr aktiviteten.

Denna definition ligger nära begreppet spontanidrott, som kan betraktas som en typ av egenorganiserad idrott. Med spontanidrott menas nämligen de idrotts- och motionsaktiviteter som sker utanför alla typer av organisationer, och utan att någon instruktör eller dylikt styr aktiviteten. Denna studie behandlar dock även de egenorganiserade aktiviteter som kan betraktas som *semi-organiserade*. Det vill säga, de aktiviteter som kan ske med koppling till en organisation eller förening, fast själva aktiviteten sker i egen regi. Exempelvis kan styrketräning på ett gym betraktas som en egenorganiserad aktivitet, även om det bygger på någon typ av medlemskap i en förening eller annan organisation. Särskilt fokus har i denna studie lagts på aktiviteterna promenader, löpning och att träna på gym. Detta då dessa aktiviteter utgör de mest populära idrotts- och motionsaktiviteterna i Sverige idag, och kan dessutom utövas utomhus på allmänna anläggningar som är öppna för alla.

Varför genomförs denna analys?

Linköpings kommun har i sitt idrottspolitiska arbete valt att problematisera flertalet aspekter inom jämställdhetsområdet. 2016 genomfördes en utredning av det totala stödet till föreningar,² och 2017 presenterades vidare en översyn av

kultur- och fritidsnämndens föreningsbidrag. Som en del av översynen genomfördes en jämställdhetsanalys, som fastslog att flickors idrott generellt erhåller mindre kommunala bidrag jämfört med pojkars idrott. I studiet av ett antal föreningar i kommunen kunde den icke-jämställda resursfördelningen bland annat kopplat till de skillnader som råder mellan könen i antal deltagartillfällen. Trots att föreningarna uppvisade en jämn könsfördelning gällande antalet medlemmar, står flickor i Linköpings kommun endast för 40 procent av deltagartillfällena inom föreningsidrotten, vilket är symptomatiskt för föreningsidrotten nationellt. Då en del av det stöd som lämnas till föreningar baseras just på antal deltagartillfällen gynnas också pojkars idrottande, då den ofta är mer träningsintensiv och gruppbaserad i jämförelse med flickors idrottande. Men som det framhålls i översynen kan det ojämnas deltagarantalet även stå för ett missnöje bland flickor och kvinnor i hur idrotten är organiserad, och i översynen föreslås att detta bör studeras närmare.³

Med utgångspunkt i dessa översyner har Linköpings kommun kunnat besluta om en revidering av rådande bidragsstruktur i syfte att få en mer jämställd resursfördelning.⁴ Det nya bidragssystemet, som efter ett övergångsår trädde i kraft januari 2019, innebär bland annat att ett extra deltagarstöd utgår per flicka och aktivitetstillfälle.⁵ Som ett nästa steg i jämställdhetsarbetet har Linköpings kommun nu valt att se över hur förutsättningarna till det egenorganiserade idrottandet ser ut, och denna studie utgör en del av detta arbete.⁶

² Utvärderingsringen. Slutrapport: Utredning av det totala stödet till föreningar i Linköpings kommun 2014, 2016.

³ Linköpings kommun. Nuläge, Nyläge och Idé. Översyn av kultur- och fritidsnämndens föreningsbidrag, 2017.

⁴ Linköpings kommun. Implementeringsplan för nytt bidragssystem och övergångsåret 2018, 2017.

⁵ Linköpings kommun. Revidering av bidragsregler för barn- och ungdomsföreningar inom idrotts- och fritidsområdet. Tjänsteskrivelse till Kultur- och fritidsnämndens sammanträde 2019-01-24, 2019-01-16.

⁶ Linköpings kommun. Egenorganiserad idrott – utredningsuppdrag. Tjänsteskrivelse till Kultur- och fritidsnämndens sammanträde 2019-01-24, 2018-12-19.

Forskningsöversikt

Tidigare insikter om idrottens (o)jämsällldhet

En viktig del i denna studie har varit att skapa en översikt av befintlig forskning inom det ämnesområde som berör egenorganiserad idrott, spontanidrott, anläggningar och jämsällldhet. Detta avsnitt syftar till att sammanfatta de delar av som varit av särskilt betydelse för denna studie, och som ligger till grund för formuleringen av dess syfte och fokus. En stor del av materialet är hämtat från antologin *Resurser, representation och "riktig" idrott – om jämsällldhet inom idrotten*, som publicerades 2017 av den statliga organisationen Centrum för idrottsforskning (CIF). Antologin samlar aktuella forskningsresultat och perspektiv från såväl svenska universitet som Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Riksidrottsförbundet (RF). Detta material har kompletterats med statistik från Statistiska Centralbyrån (SCB) samt kommunrelaterade studier i ämnet.

Idrottens statistik ur ett jämsällldhetsperspektiv

Det är svårt att få en helt enhetlig bild av svenskars idrotts- och motionsvanor. Varierande definitioner av vad som klassas som idrottande, motion och fysisk aktivitet har nämligen lett till olika resultat i olika undersökningar. Då resultaten varierar mellan studier, och de flesta studier inte påvisar några större skillnader mellan könen, drar Christine Dartsch, Johan Norberg & Johan Faskunger från CIF slutsatsen att de skillnader som förekommer mellan män och kvinnor när vi ser till fysisk aktivitet överlag är relativt små. Inkluderar vi fler parametrar än kön, och även ser till faktorer som exempelvis ålder, demografi eller socioekonomisk status, kan resultaten däremot skifta.⁷ Gällande val av idrotts- och motionsaktivitet visar undersökningar från

2016, genomförda av SCB och RF, att de mest populära idrotts- och motionsaktiviteterna bland den svenska befolkningen (6–80 år) är sådana som kan utföras i egenorganiserad regi. Att promenera, löpa/jogga eller styrketräna/gymma är de tre mest populära aktiviteterna för såväl män som kvinnor. Det finns emellertid en stor diskrepans i antalet utövare av den populäraste aktiviteten, promenaden, där antal utövande kvinnor uppgår till 2 501 000 jämfört med 1 270 000 utövande män.⁸ Enligt statistik publicerad av CIF gällande svenskars idrottsvanor under 2018, undersökt på personer som är 15 år och uppåt, är det endast 9 % av den svenska befolkningen som motioner eller idrottar inom ramen för en idrottsförening. 52 % tränar däremot i utomhusmiljö.⁹

Ser vi till den föreningsrelaterade idrotten uppskattar RF att sammansättningen i antal medlemmar är att betrakta som jämsällld. Idrottsföreningarna som helhet består nämligen av 47 procent kvinnor och 52 procent män. Denna bild är emellertid onyanserad, då det finns vissa idrottsförbund där sammansättningen är tydligt kvinno- respektive mansdominerad. Exempelvis består ishockeyförbundet av 87 procent manliga medlemmar medan ridsportförbundet har 91 procent kvinnliga medlemmar. Likaså säger inte medlemsantalet nödvändigtvis något om hur aktiva kvinnor respektive män är i det faktiska idrottsutövandet. Detta är emellertid någonting som går att utläsa för barn- och ungdomar i ålder 7–25 år, där statistiken kopplat till det statliga lokala aktivitetsstödet (LOK-stödet) synliggör hur stor del flickor respektive pojkar som är aktiva inom föreningsidrotten. Utifrån LOK-stödet kan vi se att pojkar stod för 61 procent av alla deltagartillfällen inom föreningsidrotten 2016, och

⁷ Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan. Jämsällld idrott i siffror. I *Resurser, representation och "riktig" idrott – om jämsällldhet inom idrotten*, Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan (red), 30–56, Centrum för idrottsforskning, 2017.

⁸ Centrum för idrottsforskning, Idrottsstatistik.se, *Fysisk aktivitet*, <https://idrottsstatistik.se/motion-och-fysisk-aktivitet/fysisk-aktivitet/> hämtad 2018-08-27

⁹ Centrum för idrottsforskning, Idrottsstatistik.se, *Anläggningar*, <https://idrottsstatistik.se/motion-och-fysisk-aktivitet/anlaggningar/> hämtad 2018-08-27

flickorna endast för 39 procent. Med andra ord tilldelas pojkars idrottande också mer ekonomiska resurser utifrån denna aspekt. Som Dartsch, Norberg & Faskunger framhåller kan den svenska barn- och ungdomsidrotten därmed inte heller klassificeras som jämställd.¹⁰

Att dra slutsatser om flickor respektive pojkars fysiska aktivitet samt idrotts- och motionsvanor genom att endast titta på föreningsidrottens statistik blir emellertid missvisande. Att tonårsflickor lämnar föreningsidrotten i högre grad än pojkar ska, som Dartsch, Norberg & Faskunger beskriver det, "...inte med automatik tolkas som att flickor därmed även är mindre fysiskt aktiva totalt. Förklaringen kan ju vara att de väljer att träna i andra former, exempelvis på gym eller i organiserad regi."¹¹ Flertalet undersökningar visar nämligen att flickor från 15-årsålder i mycket högre grad än pojkar tränar utanför det organiserade föreningslivet. Exempelvis visar en jämförande studie av fyra svenska kommuner utförd av Josef Fahlén och Magnus Ferry, forskare från Umeå Universitet, att det i Umeå kommun finns en mycket jämnare fördelning av LOK-stödet än i övriga studerade kommuner. Detta kan förklaras utifrån att Umeå kommun även fördelar LOK-stöd till en idrottsförening som bedriver den största gym- och gruppträningsverksamhet i området, där många flickor är aktiva. Fahlén och Ferry drar därmed slutsatsen att "...flickor inte avslutar sitt idrottsdeltagande på det sätt som tidigare antagits – de byter bara aktivitetsform."¹²

Anläggningar för jämställdhet & inkludering

Utifrån att flickor och kvinnor i allt högre grad väljer att röra på sig i egen regi finns det också behov av att studera hur förutsättningarna till dessa aktiviteter ser ut. Likaså finns det behov av att problematisera hur anläggningars utformning och möjligheter till aktivitet påverkar idrottsutövandet. Nils-Olof Zethrin från SKL framhåller exempelvis att studier inom området visar att anläggningsstrukturen inte enbart påverkar förutsättningarna för det lokala föreningslivet, utan även i stor utsträckning påverkar möjligheten till icke-organiserade idrotts-, motions- och friskvårdsaktiviteter. Beroende på hur anläggningarna utformas, påverkas också tillgängligheten för olika grupper och sociala kategoriseringar. Anläggningarnas utformning utgör således en viktig faktor för att öka jämställdhet och inkludering. Men som Zethrin framhåller är många av anläggningar som nyttjas i Sverige idag formade efter en manlig norm. De flesta av dem tillkom under den stora utbyggnaden av idrottsanläggningar som genomfördes under 1960- och 70-talet, då det fokuserades på att bygga anläggningar som fungerade väl för den manliga idrotten, med huvudsakligt fokus på

bollspel.¹³ Idag ser emellertid situationen annorlunda ut, och Zethrin sammanfattar nuläget på följande vis:

Numera är betydligt större andelar flickor och kvinnor aktiva med träning och idrott och då behöver anläggningsutvecklingen ta hänsyn till när, var och hur flickor och kvinnor vill ägna sig åt aktiviteterna. Det kan till exempel handla om att gestaltningen av anläggningen ska ta hänsyn till skillnader mellan flickor och pojkar i hur man upplever exponeringen inför utomstående personer och grupper vid träning och tävling. Det kan handla om att inte se ytor för omklädning, entréer, och så vidare, som endast biytor, utan som viktiga delar för de syften som deltagarna har för att gå till anläggningen avseende sociala kontakter, möjlighet till rekreation i förhållande till kroppslig integritet."¹⁴

Genom att utmana synen på den traditionella idrottsplatsen, och forma nya anläggningar utifrån detta, kan jämställdhet och inkludering med andra ord främjas. Ett exempel på hur detta har genomförts i praktiken finner vi i Alby Folkhälsopark – en anläggning som invigdes 2016 i Botkyrkas kommun. Alby är ett socialt utsatt område med flera folkhälso- och jämställdhetsutmaningar. En av utmaningar var att flickor i betydligt lägre grad än pojkar idrottade/motionerade på sin fritid. Likaså hade utredningar visat att de kommunala medlen inom idrotts- och fritidsområdet inte fördelades jämställt. Utifrån denna bakgrund gjordes en satsning i att bygga om den lokala idrottsanläggningen, Alby IP, till en så kallad folkhälsopark. Med sitt nya namn och gestaltning var förhoppningen att anläggningen skulle locka fler flickor och öka deras fysiska aktivitet. Målet med folkhälsoparken var att den skulle bredda användandet av anläggningen till att inkludera mer än vad som vanligtvis ryms inom begreppet "idrottsplats", och på det viset skapa en mer öppen och tillgänglig miljö. Kommunen inkluderade lokalinvånare såväl som föreningslivet i arbetsprocessen för att ta reda på vad som egentligen efterfrågades. Resultatet visade att det som efterfrågades var "...olika spontanidrottsytor, ytor för dans och uppträdanden, stadsodling, lekplats, bekväma sittplatser samt bättre belysning och trygghet. I den färdiga anläggningen finns också utegym, ytor för parkour, ett stads-motionsspår och faciliteter för minitennis, streetbasket, kickbike och skateboard."¹⁵

Spontanidrottsplatsers ojämställdhet

För att möta upp det faktum att allt fler väljer att röra sig i egen regi har många kommuner investerat i fler spontanidrottsytor, som exempelvis utegym, motionsspår, öppna fotbollsplaner och skridskobanor. Men trots att allt fler spontanidrottsplatser byggs, och att flickor och kvinnor uttrycker lika stor vilja som pojkar och män att idrotta i egen regi, har nyttjandet av denna typ av aktivitetsytor förblivit mycket

¹⁰ Dartsch, Norberg & Faskunger.

¹¹ Ibid, 38.

¹² Fahlén, Josef & Ferry, Magnus. Resursfördelning och jämställdhet, I *Resurser, representation och "riktig" idrott – om jämställdhet inom idrotten*, Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan (red), 96-116, Centrum för idrottsforskning, 2017, 111

¹³ Zethrin, Nils-Olof. Möjligheter till jämställd idrott – Kommunala möjligheter i relation till statlig idrottspolitik. I *Resurser, representation och "riktig" idrott – om jämställdhet inom idrotten*, Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan (red), 120-134, Centrum för idrottsforskning, 2017

¹⁴ Ibid, 129

¹⁵ Ibid, 130

ojämställt. Detta framhåller bland annat Ulf Blomdahl, Stig Elofsson och Magnus Åkesson, som 2012 genomförde en studie av hur planlagda ytor för spontanidrotts nyttjades utifrån kön. I studiens rapport redovisas en gedigen genomgång av tidigare utförda studier inom området samt de egna forskningsresultaten, och det fastslås att män är klart överrepresenterade när det kommer till användandet av alla typer av spontanidrottsplatser. Blomdahl, Elofsson och Åkesson redogör för att hela ”74% av de som nyttjar de planlagda ytorna utomhus för spontanidrott är pojkar/män och 26% flickor/kvinnor.”¹⁶ Men hur kommer det sig då att flickor och kvinnor är så underrepresenterade på dessa aktivitetsytor? Blomdahl, Elofsson och Åkesson menar att flickor och kvinnors rädsla för att vistas utomhus under kvällstid, vilket de påvisar är större än pojkar och män, kan utgöra en del av förklaringen. Men den stora förklaringen, menar de, går att finna i hur aktivitetsytorna är utformade. Blomdahl, Elofsson och Åkesson framhåller att spontanidrottsplatserna generellt utformats utifrån män och pojkars preferenser, och att genusanalyser lyser med sin frånvaro vid beslut om att iordningsställa utomhusytor för spontanidrott eller näridrottsplatser. Det behövs således mer kunskap om vad som krävs för att flickor och kvinnor ska ha samma tillträde och kunna vara lika aktiva på dess ytor som pojkar och män.¹⁷ Blomdahl, Elofsson och Åkesson avslutar med att konstatera att ”de resultat som presenterats i den här skriften visar mycket tydligt att förvaltningarna (motsvarande) i fortsättningen måste analysera både nya investeringar och förbättringar av gamla investeringar och förslag till aktiviteter utifrån målet att flickor/kvinnor ska prioriteras.”¹⁸

Förståelsen för kvinnligt och manligt idrottsutövande

Hur kan vi då begripliggöra att flickor i större utsträckning än pojkar byter aktivitetsform och lämnar föreningsidrotten? Detta är något som Josef Fahlén och Magnus Ferry problematiserat, och de framhåller att det finns en risk med denna typ av diskussion leder till en generalisering om hur pojkar och flickor ”är”. Samtidigt finns det studier, menar Fahlén och Ferry, som angripit frågan utifrån ett antagande om att flickor och pojkar snarare socialiseras och fostras in i ett särskilt beteendemönster, med vissa värderingar, attityder och preferenser. Forskare har utifrån detta angreppssätt kunnat se att det redan i förskoleålder går att se att benägenheten och lusten att tävla är större hos pojkar än hos flickor, och att denna skillnad består även i vuxen ålder. I dessa studier har det betonats att skillnaderna inte är biologiskt betingade, utan ett resultat av medveten eller omedveten uppfostran, där exempelvis val av lekar och leksaker skapat ett mer konkurrensorienterat beteende hos pojkar än vad som går att studera hos flickor.¹⁹ Fahlén och Ferry menar att vi utifrån denna typ av insikter också kan förstå varför flickor lämnar förening-

sidrotten. De menar att fenomenet kan förstås på detta vis:

... Föreningsidrottens fokus på tävling är sämre anpassad för flickors preferenser, eftersom de som grupp blivit fostrade att vara mindre fokuserade på konkurrens. Så länge föreningsidrottens aktiviteter är mer lektonade och mindre fokuserade på rangordning, som de ska vara före 13 års ålder, är deltagandet också mer jämt fördelat mellan flickor och pojkar. I takt med ett ökat fokus på prestation, resultat, tävling och rangordning, som sker med stigande ålder, minskar emellertid möjligheterna för flickor att matcha sina bevekelsegrunder för att delta. Därmed sjunker också deltagarnivåerna för flickor i mer konventionella idrottsaktiviteter anordnade av idrottsföreningar. I en sådan tolkning är det alltså inte intresset för fysisk aktivitet som minskar bland flickor, utan snarare intresset för fysisk aktivitet i föreningsidrottens särskilda form.²⁰

Fahlén och Ferry framhåller vidare att det finns flertalet olika sätt att ta sig an den ojämställdhet som följer av att föreningsidrotten har en tydlig manlig dominans. Det kan handla om en omorganisering av bidragsfördelning eller en förändring i idrottsverksamheten i sig. Men framför allt finns det behov av att försöka förklara de mekanismer som ligger bakom att flickor och pojkar väljer att idrotta i olika former. Fahlén och Ferry beskriver att ”för att ta sig vidare i mer underliggande förklaringar behövs mer idrottsvetenskaplig grundforskning om individens bevekelsegrunder för val av idrottsform i relation till olika typer av idrottsaktiviteters beskaffenhet.”²¹

Sammanfattade insikter

Aktuell forskning och statistik visar att det inte går att dra några generella slutsatser om att kvinnor skulle vara mindre fysiskt aktiva än män eller vice versa. Det vi däremot kan konstatera är att flickor och kvinnor i högre grad än pojkar och män idrottar utanför föreningslivet, och att de framför allt föredrar att promenera, springa och styrketräna/gymma i egen regi. Att flickor och kvinnor föredrar att idrotta och motionera i egen regi kan förstås utifrån de preferenser som återfinns bland grupper av flickor och kvinnor, där viljan att tävla och konkurrera generellt är lägre än hos pojkar och män. Att idrotta utanför föreningslivet är samtidigt en övergripande trend bland hela befolkningen. Dock kan vi konstatera att aktivitetsytorna för spontanidrott utomhus domineras av män, vilket både kan förklaras utifrån att flickor och kvinnor upplever större otrygghet på offentlig platser men även utifrån att aktivitetsytorna utformats utifrån manliga preferenser. Att förändra rådande anläggningsbestånd, som generellt är utformade utifrån en manlig norm och utifrån manligt idrottande, är därför ett konkret vis att ta sig an den ojämställdhet som råder inom idrotten idag. Men det finns också behov av att få en djupare förståelse av kvinnors beteende, val och preferenser för att kunna bedriva detta arbete och nå faktiska resultat.

¹⁶ Blomdahl, Ulf, Elofsson, Stig och Åkesson, Magnus. *Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret*. Stockholms Stad och Stockholms Universitet, 2012, 20.

¹⁷ Ibid, 10, 21-29.

¹⁸ Ibid, 32.

¹⁹ Fahlén & Ferry, 2017

²⁰ Ibid, 113

²¹ Ibid, 116

Studiens genomförande

Som konstaterats ovan finns det behov av djupare förståelse av kvinnors beteenden och preferenser för att kunna främja ett mer jämställt idrottande. Att föra dialog på individnivå blir därmed också avgörande för att kunna utforma anläggningar som upplevs tillgängliga för alla, oavsett kön. Det är med denna utgångspunkt som denna studie har bedrivits, och för att problematisera detta bedömdes det aktuellt att genomföra såväl observationer och intervjuer. Under detta avsnitt följer en sammanfattande beskrivning av studiens genomförande.

Observationsstudien

Från 18 september till 8 november 2018 genomfördes en observationsstudie av Vidingsjö och Ryds motionscentrum, i syfte att få en mer nyanserad bild av vad platserna fyller för funktion för Linköpings kommuns invånare. Dessa motionscentrum valdes ut utifrån att de idag utgör de två anläggningarna som Kultur- och fritidsförvaltningen ansvarar för, där kommuninvånare kan idrotta och motionera utan krav på bokning, betalning eller medlemskap i en förening. Observationerna av Vidingsjö och Ryds motionscentrum har genomförts vid sammanlagt 12 tillfällen, vid olika tidpunkter och veckodagar. Under observationerna har dialog förts med vissa utövare på platserna, där de fått frågor kring vad de uppskattar med platserna och om de har några förbättringsförslag. Målet med observationerna har inte varit att kvantifiera olika typer av beteenden för att se vilka grupper (i termer av kön, ålder eller bakgrund) som nyttjar platsen i störst grad eller vilken typ av aktivitet som är mest frekvent förekommande. Snarare har målet varit att rent kvalitativt urskilja mönster av typer av beteenden och akti-

viteter, och analysera hur motionscentrumens fysiska utformning möjliggör dessa.²⁰ Analysen har skett utifrån ett jämställdhetsperspektiv, för att särskilt identifiera möjliga förbättringsområden som kan öka tillgängligheten för kvinnor. Observationsstudien har jämförts med de resultat som Jonas Herkevall, studentmedarbetare vid Linköpings kommun, fått fram i sin studie av Vidingsjöes utegym, vilket han genomfört utifrån ett digitaliseringsperspektiv. Herkevall har också observerat motionscentrumet utifrån ett bredare perspektiv och fört dialog med dess användare.

Intervjustudien

Observationsstudien resultat lade grunden för den intervjustudie som genomfördes som nästa del av utredningen, där sex kvinnor i Linköping intervjuades kring upplevelsen av egenorganiserat idrottsutövande och anläggningar. Genom observationerna och den dialog som fördes med användare av Vidingsjö och Ryds motionscentrum kunde nämligen olika teman utkristalliseras, som intervjuerna sedan baserades på. Dessa teman berörde;

1. *den fysiska kontexten och anläggningarnas utformning*
2. *användning av anläggningen och möjliga aktiviteter*
3. *upplevelser av anläggningar*
4. *upplevelser av trygghet*
5. *förslag på förbättringar*

²² Se metodbeskrivning i Gehl, Jan & Svarre, Birgitte. *How to study public life*. Washington: Island Press, 2013, 2-3.

Tema 1 och 2 kunde delvis besvaras genom observationsstudien i sig, medan intervjuerna bidrog med information som kunde förstärka resultatet. För att kunna problematisera tema 3, 4 och 5 krävdes just intervjuer som komplement till observationerna.

De sex intervjuerna genomfördes under perioden 31 oktober och 29 november, och informanterna har bestått av kvinnor bosatta i Linköping, med varierande bakgrund och relation till idrott och motion (se presentation av kvinnorna under Studiens resultat). Informanterna har valts ut selektivt, för att just tillgodose en viss bredd gällande faktorer som ålder, bakgrund, yrke, utbildning och motionsvanor. Alla informanter har dock valts ut för att de kan tänkas ha mycket att berätta i ämnet, och alla har någon typ erfarenhet av att röra sig utomhus och att nyttja offentliga platser för motion och rekreation. Alla utom en besöker eller har besökt Ryd och/eller Vidingsjö motionscentrum frekvent. Vissa informanter har funnits genom att en intressefråga ställts till vissa idrottsföreningar i Linköping, medan andra har kontaktats efter tips från kollegor och bekanta liksom personlig känedom. Intervjuerna har genomförts på ett semi-strukturerat vis. Utifrån ovanstående nämnda teman togs tre större intervjuteman fram, bestående av;

1. *relationen till idrott och motion*
2. *upplevelsen av idrottsanläggningar*
3. *upplevelsen av idrottsutövande utomhus*

Intervjuerna har utgått från dessa teman, men fått olika fokus beroende på vad informanten i fråga har velat berätta om. Ambitionen har nämligen varit att ställa öppna frågor och låta kvinnorna själva berätta om vad de tycker är viktigt inom

ämnet. Under intervjuerna har kvinnorna fått möjlighet berätta om sina upplevelser av just Vidingsjö och Ryds motionscentrum, men även om anläggningar, idrott och jämställdhet på ett mer generellt plan. Syftet var nämligen att inte fokusera för mycket på just dessa två anläggningar i sig, utan snarare låta dem agera som exempel på platser där egenorganiserad idrott tar plats.

Bearbetning av materialet

Efter att intervjuerna slutförts har de transkriberats i sin helhet, med undantag för ord/ljud likt "mm" eller "eh". Flera genomläsningar har utförts i syfte att hitta beskrivna upplevelser som tycks överensstämma bland kvinnorna, men även där det tycks råda skilda uppfattningar och olika perspektiv. Materialet från intervjuerna har även förstärkt många av de insikter som tidigare forskning liksom observationsstudien har tillhandahållit. De olika delarna har således vävts samman i resultatet, och kontinuerliga diskussioner har förts med berörda kollegor på Linköpings kommun för att nyansera tolkningarna. Jonas Herkevall har även läst igenom transkriberingarna, och möjliggjort en sorts triangulering.

Vidare har det funnits behov av att läsa in ytterligare statistik och forskning, utifrån de aspekter som lyfts under observations- och intervjustudien. Framförallt har ämnet trygghet behövt problematiseras i högre grad, för att kunna diskutera resultatet. I detta skede har även genusystemteorin plockats in för att tillhandahålla analytiska perspektiv och begrepp som kan appliceras på materialet. En vidare beskrivning av just detta följer i kommande avsnitt, Att analysera jämställdhet.

Att analysera jämställdhet

*”Idrottsrörelsen startades av män, för män och präglas fortfarande mycket av manliga normer och maktstrukturer.”*²³

Så formulerar Riksidrottsförbundet (RF) idrottens grundläggande jämställdhetsproblem. Som RF framhåller är idrottens problematik sprungen ur den ojämställdhet som präglar hela samhället, och är i grunden en fråga om demokrati, resurser och intressen. Dessa aspekters synliggörs också i Linköpings idrottspolitiska program *Aktiv hela livet*, där jämställdhet definieras som *”att alla, oavsett kön, ska ha samma möjligheter och rättigheter att forma samhället och sina egna liv och förutsätter en jämn fördelning av makt och inflytande.”*²⁴

Att jämställdhet är avgörande för demokratins kvalitet förefaller vara ett tämligen okontroversiellt påstående. Den politiska strategin *jämställdhetsintegrering* (vilket innebär att jämställdhetsperspektivet ska genomsyra alla offentliga verksamheter, på alla nivåer och i allt beslutsfattande) utgör riktlinjen för den offentliga sektorn idag, och har präglats av partipolitisk konsensus sedan det etablerades på 1990-talet.^{25, 26} Likaså har det kommit att bli allt mer uppmärksammat att jämställdhet också är en utvecklingsfråga: Avgörande för såväl offentliga som ideella och privata verksamheter, som vill ta tillvara på värdefull kompetens och förbli aktuella och attraktiva inför kunder, samarbetspartners och arbetstagare.

Även om det tycks råda en stor enighet kring att jämställdhetsarbete behövs, inte minst inom idrotten, är frågan om *hur* detta ska åstadkommas desto mer komplext. Likaså präglas ämnesområdet av olika teoretiska perspektiv och begrepp, vilket kan skapa missförstånd såväl som förvirring.²⁷ Jämställdhet är dessutom en laddad fråga som ofta väcker starka känslor, vilket också kan försvåra diskussionen om konkreta åtgärder. Givet områdets karaktär framstår det därmed vara av betydelse att kortfattat redogöra för studiens analytiska utgångspunkter.

Analytiska utgångspunkter – Med kön och makt i fokus

Som synliggörs i formuleringarna ovan är jämställdhet i grunden en fråga om makt och resurser. Själva konceptet med (o)jämställdhet grundas nämligen i antagandet om att kvinnor och män, utifrån sin könstillhörighet, ges olika förutsättningar till makt, inflytande, välstånd, utbildning, arbete och hälsa. Detta inte enbart utifrån att könet i sig kan innefatta särskilda kroppsliga förutsättningar, utan framförallt

utifrån de könsroller som råder. Det är i detta sammanhang det brukar talas om *genus* – ett begrepp som till skillnad från det biologiska könet hänvisar till de sociala och kulturella aspekterna av kön, vilka formar våra uppfattningar av vad som är manligt/maskulint respektive kvinnligt/feminint. Vad som betraktas som feminint och maskulint, och hur detta värderas, kan variera i olika kontexter, kulturer och tidsåldrar. Likaså existerar det flertalet olika typer av maskuliniteter och *feminiteter* samtidigt. Det är inte heller alla kvinnor som agerar enligt en femininitetsroll eller alla män som agerar enligt en maskulinitetsroll, även om det föreligger starka normer som främjar just detta. *Genussystemet* – det vill säga den hierarki inom vilken de olika genuskategorierna rangordnas och bildar en *könsmaktssystem* – är utifrån dessa variationer att betrakta som dynamisk och föränderlig. Däremot har det maskulina traditionellt blivit överordnat i systemet – inte minst då det historiskt har varit män (som då förknippas med maskulinitet) som besuttit makt i samhället och har haft möjlighet att forma dess strukturer. Detta innebär att män i dag, utifrån att de förknippas med det maskulina och överordnade, också kan dra vissa fördelar utifrån sin könstillhörighet.²⁸ Som RF beskrev det, kan vi exempelvis se hur det manliga idrottandet gynnas utifrån det faktum att idrottsrörelsen, liksom samhället överlag, genom historien formats av män för män.²⁹

Utifrån genusystemteorin kan vi alltså analysera idrottsrörelsen med utgångspunkt i att det finns olika föreställningar kring manligt respektive kvinnligt idrottande, samt att dessa praktiker utifrån könsmaktssystemet värderats olika högt och tilldelas ojämlika resurser. Utifrån denna teori kan vi också förstå varför såväl kvinnor och män får svårt att bryta de traditionella könsmonstren inom idrotten. Att bryta mot dessa normer, och därmed bryta mot föreställningen av vad som är ”normalt” och accepterat, kan nämligen innebära olika typer av sanktioner från omgivningen. Det kan röra sig om alltifrån relativt milda sociala sanktioner, som att bli utskratad, till grova sanktioner i form av hot och våldshandlingar. Att bryta mot normerna kan nämligen förstås som en utmaning av könsmaktssystemet, och i förlängningen en utmaning av de som besitter makt. Men genom att idrottens gränsdragningar mellan manliga och kvinnliga aktiviteter luckras upp allt mer, omförhandlas också bilden om vad femininitet och maskulinitet innebär.³⁰

²³ Riksidrottsförbundet. *Jämställdhet*. 2018-05-24. <https://www.rf.se/jamstalldhet/> (Hämtad 2018-02-11)

²⁴ Linköpings kommun. *Aktiv hela livet – Linköping kommuns idrottspolitiska program*. 2018-06-19, 9.

²⁵ Rönnblom, Malin. *Jämställdhetsintegrering. I Politik och kön - Feministiska perspektiv på statsvetenskap*, Freidenvall, Lenita & Jansson, Maria (red). Lund: Studentlitteratur AB, 2017.

²⁶ Regeringskansliet. *Jämställdhetsintegrering*. 2016-12-20. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhet/jamstalldhetsintegrering/> (Hämtad 2019-02-05)

²⁷ Rönnblom.

²⁸ Jämför Svender, Jenny. Idrottsrörelsens jämställdhetsarbete. I *Resurser, representation och ”riktig” idrott – om jämställdhet inom idrotten*, Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan (red), 135-153, Centrum för idrottsforskning, 2017.

²⁹ Riksidrottsförbundet. *Jämställdhet*. 2018-05-24. <https://www.rf.se/jamstalldhet/> (Hämtad 2018-02-11)

³⁰ Jämför Kutte, Jönsson. Om idrott, maskulinitet och feminism. *Tidskrift för politisk filosofi*. Nr 1, Årgång 19. 2015.

Att hantera grupperspektivet

Att tala om män och kvinnor på detta vis, det vill säga i termer om makt liksom över- och underordning, väcker ofta känslor och debatt. I jämställdhetsdiskussioner kan många individer bli frustrerade tillika provocerade av att tillskrivas olika identiteter och erfarenheter utifrån sitt kön. Särskilt känsliga framstår dessa diskussioner när frågor om mäns våld mot kvinnor lyfts. Ofta framkommer det därför önskemål om att tala om varje individs enskilda rättigheter, snarare än om kvinnor och män som grupp. Som statsvetaren Maria Wendt redogör för finns det även jämställdhetsforskare som menar att det finns stora risker med att diskutera kvinnors erfarenheter utifrån generella termer. Detta då en sådan generalisering utgår *”från givna kategorier (kvinnor och män), tillskriver dessa kategorier vissa erfarenheter och perspektiv, samt länkar kvinnoperspektivet till ett offerperspektiv.”*³¹ En sådan förenkling skulle inte enbart kunna negligera individuella upplevelser, utan kan även riskera att reproducera de könsföreställningar som ligger till grund för ojämställdheten.

Samtidigt kan ett kollektivt och generaliserande perspektiv vara nödvändigt för jämställdhetsanalysen. Som Wendt betonar, måste vi kunna tala om män och kvinnor som kollektiv för att också kunna nå kollektiva lösningar på de problem som ändå har bevisbara kopplingar till kön. Om vi enbart talar om individuella erfarenheter, riskerar vi att tappa legitimitet för att hantera de problem som strukturellt berör kvinnor och män. Det viktiga är att vi, som Wendt beskriver det, måste *”göra en distinktion mellan könsspecifika villkor eller utsatthet (förtryck) och könsspecifika egenskaper och värderingar (identitet).”*³² Med andra ord, vi måste kunna tala om hur strukturer skapar olika förutsättningar för män och kvinnor i samhället, utan att därmed anta att alla inom respektive grupp har samma identitet, erfarenhet, kultur och värderingar. Detta på samma sätt som vi måste kunna tala om maskulinitet och femininitet, utan att avse alla män och kvinnor som individer.

Intersektionalitet

En kritik som ofta lyfts gentemot jämställdhetsanalyser är att de tenderar att förbise det faktum att andra kategorier än kön har betydelse för individers förutsättningar i samhället. Som Wendt Höjer beskriver det, kan exempelvis en beskrivning av *”kvinnors erfarenheter”* i själva verket tendera att spegla *”en västerländsk, vit, medelklasspräglad, heterosexuell verklighet.”*³³ Det brukar därför talas om behovet av intersektionalitet, vilket betyder att olika maktstrukturer (som kan beröra ålder, etnicitet, religion, sexualitet och socioekonomisk status) integreras i analysen. Även om detta

intersektionella perspektiv är högst relevant, inte minst för denna studie, är det emellertid metodologiskt svårt att ta sig an. Likaså kan jämställdhetsaspekterna vattnas ur om allt fler kategoriseringar ska problematiseras samtidigt. Denna studie har därför främst fokuserat på just könsaspekterna. Detta innebär dock inte att det intersektionella perspektivet förbises helt, utan diskussioner rörande andra sociala kategoriseringar kommer att beröras under resultatets gång.

Sammanfattande utgångspunkter

Utgångspunkten i denna studie är att ojämställdheten inom idrottsrörelsen kan förstås utifrån en samhällsovergripande könsmaktsordning, där kvinnor som grupp missgynnas utifrån att det är maskulina normer och beteenden som premieras och formar samhällsstrukturerna. Föreställningarna kring manligt respektive kvinnligt idrottande får konsekvenser för båda könen, då alla individer har könsroller och normer att efterleva. Konsekvenserna för kvinnor respektive män kan emellertid te sig annorlunda just utifrån att kvinnor behöver hantera det faktum att de på ett strukturellt plan underordnats män. För att synliggöra de köns-specifika problemen som finns inom idrotten förefaller det nödvändigt att studien uttalar sig om män och kvinnor som kollektiv, och beskriver de strukturella jämställdhetsproblem som existerar.

Centrala begrepp

Jämställdhet handlar om att alla, oavsett kön, ska ha samma möjligheter och rättigheter att forma samhället och sina egna liv, vilket förutsätter en jämn fördelning av makt och inflytande.

Jämställdhetsintegrering är en politisk strategi som innebär att jämställdhetsperspektivet ska finnas med i allt beslutsfattande och genomsyra alla områden.

Kön hänvisar till biologiskt kön, det vill säga kroppslig könsskillnad. I Sverige finns det idag två juridiska kön: man och kvinna.

Genus hänvisar om sociala och kulturella aspekter av kön - exempelvis könsroller och maktrelationer mellan könen.

Normer handlar om vilka beteenden som är *”normala”* och därmed accepterade inom en social grupp.

Genussystem avser idén om att det finns ett ordningssystem där kvinnor och män, utifrån sitt kön, tillskrivs olika roller och maktpositioner där den maskulina rollen blir överordnad.

Femininiteter och maskuliniteter avser de genusediteter, beteenden och roller som ofta förknippas med kvinnor respektive män.

³¹ Wendt Höjer, Maria. *Rädslans politik: våld och sexualitet i den svenska demokratin*. Lund: Liber AB, 2002, 182.

³² Ibid, 186.

³³ Ibid, 183.

Studiens resultat

– med kvinnors berättelser i fokus

Utifrån ovanstående resonemang kan vi konstatera att ett sätt att motverka idrottsrörelsens ojämställdhet är att öka kunskapen om flickor och kvinnors preferenser, exempelvis gällande val av idrottsaktiviteter samt upplevelser av idrottsanläggningar.³⁴ En sådan förståelse är nämligen nödvändig för att kunna fatta de strategiska beslut som krävs för att skapa en mer jämställd idrottsrörelse där alla, oavsett kön, inkluderas. I ett försök att problematisera detta område har de sex intervjuade kvinnorna fått berätta om varför de valt att idrotta eller röra på sig som de gör, och hur det har sett ut över tid. Givet denna studies anläggningsfokus har de framförallt fått berätta om vad de tror krävs för att de själva, liksom kvinnor överlag, ska trivas på olika typer av anläggningar och känna att de kan ta plats på dem. De har även fått berätta om sina upplevelser av Vidingsjö och Ryds motionscentrum – de anläggningar som får agera exempel för den egenorganiserade idrotten i denna studie.

Även om kvinnorna kan inte tala för hela kvinnokollektivet, kan de kan ge oss en inblick i de tankar som de själva liksom kvinnor som grupp har kring idrott och anläggningar. Genom att sätta dessa berättelser i relation till statistik liksom tidigare studier, kan vi förhoppningsvis få en tydligare bild av problemområdet i sig, men också underbygga den generalisering som ändock görs i studien.

Citaten som skrivits ut är direkta utdrag från transkriberingarna, men i vissa fall har visst talspråk utelämnats eller omformulerats för att underlätta förståelsen. Presentation av de intervjuade kvinnorna. För att kvinnorna ska förbli anonyma kommer de genomgående att benämnas A, B, C, D, E & F, och här följer en kortfattad beskrivning av respektive kvinna.

Presentation av de intervjuade kvinnorna

- A. 26 år. Arbetar professionellt som personlig tränare och har nyligen återupptagit föreningsidrotten och börjat spela fotboll i vuxen ålder, efter ett tioårigt uppehåll.
- B. 46 år. Har inte tränat i organiserad form sedan hon var liten, och trivs bäst med att få röra sig på egen hand genom att löpa eller promenera utomhus. Är engagerad i en ideell förening som ger stöd till kvinnor i utsatta situationer.

- C. 53 år. Har 30-årig erfarenhet som gruppträningsinstruktör på olika gym. Hittade glädjen i att röra på sig först i 18-årsåldern. Upplevde inte skolidrotten som inspirerande. Har även barn som varit aktiva inom föreningsidrotten.
- D. 26 år. Tränar i perioder och har testat olika typer av gym i Linnköping. Tar gärna promenader eller joggar utomhus under det varma halvåret. Har även varit med och arrangerat enklare motionsaktiviteter för kvinnor som inte har stor erfarenhet från fysisk aktivitet.
- E. 46 år. Motionerade inte alls innan hon började löpträna för nio år sen. Har sprungit 13 maraton under de senaste fem åren och leder ibland löparpass i en förening. Trivs dock bäst med att springa på egen hand.
- F. 24 år. Har spelat lagsport, främst handboll, från tidiga tonår upp till vuxen ålder. Slutat på grund av olika praktiska livsförändringar och tränar idag främst utomhus på egen hand, men även på gym. Längtar dock tillbaka till lagsporten.

Resultatets disposition

Studiens resultat kommer att presenteras i fyra delar, där syftet är att röra sig från en mer övergripelig problematisering av ämnet för att sedan ringa in hur just Vidingsjö och Ryds motionscentrum kan utvecklas utifrån de insikter som framkommit. De fyra delarna är:

7. **Upplevelsen av idrott och anläggningar**, som berör de aspekter som de intervjuade kvinnorna har lyft angående vad som krävs för att de själva, liksom kvinnor som grupp, ska trivas på olika typer av idrottsanläggningar och känna att de kan ta plats på dem,
8. **Otrygghetens begränsande effekter**, vilket berör kvinnornas beskrivningar av hur känslan av att vara otrygg påverkar idrottsutövandet, med Vidingsjö och Ryds motionscentrum som exempel.
9. **Motionscentrumet som mötesplats**, som beskriver Viding-sjö och Ryds motionscentrum funktion för kommuninvånarna och hur platserna skulle kunna utvecklas utifrån ett jämställdhetsperspektiv, samt slutligen
10. **Slutsatser och åtgärdsförslag**, vilket sammanfattar studiens resultat och specificerar mer konkreta sätt att främja ett mer jämställt idrottsutövande.

³⁴ Fahlén & Ferry, 2017, 116.

Resultatdel 1

Upplevelsen av idrott & anläggningar

Då de intervjuade kvinnorna valdes ut just utifrån sina olika motionsvanor och varierade erfarenheter från idrott och fysisk aktivitet har de kunnat dela med sig av många olika typer av berättelser kring hur de valt att röra på sig och varför. Medan vissa har lång erfarenhet från föreningsidrott och lagsport har andra främst rört på sig utanför föreningslivet. För vissa har idrotten eller träningen utgjort en stor del av livet, medan det för andra förefaller vara någonting som de ägnar sig åt ibland, eller som har fått ta tid under vissa perioder. Det alla har gemensamt är att de idag utövar någon typ av egenorganiserad idrott,³⁵ antingen uteslutande eller i kombination med annan idrottsutövning. Alla berättar att de promenerar, löper eller tränar på gym – de tre aktiviteter som är mest populära hos den svenska befolkningen.³⁶ Det många lyfter som positivt med dessa aktiviteter är den flexibilitet och frihet som de innebär. B beskriver:

Men det här med att bara ta på sig löpskorna liksom och hoppa i kläderna och gå sig ut och springa, det är... Det blir väldigt enkelt och det är väldigt, jag tycker det är skönt för man är utomhus liksom! Inte inne på ett gym så utan man kommer ut. Det är väl det, att när jag är färdig så tar jag mig iväg, jag behöver liksom inte passa tiden "klockan sex så ska jag gå" utan blir klockan kvart, tjugo över så drar jag då istället. Och det är väl en frihet tycker jag liksom. Och sen som sagt, just att få ge sig ut i löpspåret och det finns, ja men natur. Känna liksom, det luktar skog. Jag gillar det.

Just möjligheten att få komma ut är någonting som flera kvinnor lyfter som en av den egenorganiserade idrottens stora fördelar. Många uppskattar möjligheten att få uppleva naturen och skogen, men som E framhåller är det även betydelsefullt att få komma ut och andas frisk luft i en stadsmiljö:

Jag tycker det är ganska skönt att komma ut och bara va lite själv. Andas. Det är lite meditativt så att säga! Plus att man mår ju bra. [...] Det behöver inte va "natur natur". Jag håller mig ju helst på asfalt egentligen.

Att förena flexibilitet med gemenskap genom en semi-organisering av idrottsutövandet

E beskriver vidare att hon är aktiv i en förening som erbjuder lärarledda pass inom idrotter som många annars väljer att utöva i egen regi, exempelvis löpning, simning, skidåkning och cykling. Passen kommuniceras ut via sociala media, och de medlemmar som vill delta dyker upp på utsedd tid och plats. Det är nämligen inget krav på anmälan inför passen, vilket E upplever tilltalar många medlemmar. Att aktiviteter-na semi-organiseras på detta vis är något som skulle kunna liknas vid de gruppträningspass som de flesta privata gym erbjuder sina medlemmar, inom alltifrån yoga till styrketräning. Även om dessa pass ofta innebär en bokning en kortare tid i förväg, bygger de ändå på samma flexibilitet- och valfrihetstanke. D är en av dem som uppskattar denna typ av pass, då hon upplever att det kan vara svårt att träna ensam på gym. Hon beskriver att hon inte alltid förstår sig på maskinerna eller vet vad hon behöver göra för att få resultat i sin träning, och därför uppskattar hon stöttning av en träningsinstruktör. Att gruppträningspassen kan fylla en viktig funktion för många just utifrån dessa aspekter framhåller även C, som själv är gruppträningsinstruktör. Hon beskriver:

Dels så besitter ju gruppträningsinstruktörerna kunskap om hur träningen går till. Energin blir större i grupper och individen blir sedd utav instruktören. Det är mitt sätt att jobba, är ju att se när.

³⁵ För begreppsdefinition, se *Inledning*.

³⁶ Centrum för idrottsforskning, Idrottsstatistik.se, *Fysisk aktivitet*.

Man blir bekräftad, man får... man får hjälp helt enkelt. Från A till Ö. Dom har gjort hela träningspasset och har fått blivit guidad genom hela. Och min styrka är nog att, att se alla. Och va en, en bra energi. Samtidigt som den är väldigt tillåtande.

Det finns med andra ord olika sätt att *organisera de annars egenorganiserade aktiviteterna*, så att det utövas vid vissa tidpunkter tillsammans med andra utövare och/eller instruktör. Att organisera egenorganiserad idrott kan tyckas motsägelsefullt, men en viktig aspekt i sammanhanget utgörs av att denna typ av organisering inte medför ett krav på deltagande utan baseras på en hög grad av flexibilitet där du själv väljer vilka pass du vill vara med på. Aktiviteterna är med andra ord att betraktas som just semi-organiserade, och skiljer sig mot hur föreningsidrott traditionellt organiseras. Flera kvinnor beskriver nämligen hur de själva, eller tjejer de kände, prioriterade bort föreningsidrotten under tonåren just utifrån aspekten att det tog för mycket tid i anspråk från andra aktiviteter, som att umgås med vänner eller hinna med skolarbetet. Som A beskriver skedde denna omställning för henne samtidigt som fotbollen också började ställa högre krav, och hon hamnade i en situation där hon behövde ta ställning till om hon verkligen ville satsa på fotbollen och gå med i damlaget eller inte. Då livet i övrigt handlade om andra prioriteringen valde hon då att sluta. När A har tagit upp fotbollen i vuxen ålder, har det också varit under premissen att hon inte är med på alla träningar utan att det får vara mer flexibelt. Hon beskriver att det är roligt att vara tillbaka, och upplever dels att det är skönt delta på en träning som någon annan håller i men också att gemenskapen är något hon uppskattar. Att ta upp lagsportsutövandet i vuxen ålder är något som även F har funderat över, då hon har mycket positiva upplevelser från tiden hon spelade handboll:

Det [handboll] spelade jag då från åttonde klass upp till slutet av gymnasiet. Eller strax efter studenten till och med. Och det var ju, nog det roligaste jag varit med om tror jag. Och just lagsporten och kompisarna och hela den biten, så det funkade jättebra och vi hade fantastiska tränare. Man mädde ju väldigt bra både fysiskt men psykiskt utav det för man blev ju väldigt bekräftad och sådär, så att det gjorde väldigt gott för en tonårstjej att få röra på sig och få liksom känna sig stark och duktig och peppad, och få ta lite plats och så. Det var kul och det var viktigt tror jag som sagt. Men det fick ett ganska naturligt slut att träna det, för jag ryckte in i försvaret och gjorde grundutbildning och sen flyttade jag upp till Linköping och började plugga. Tyvärr hittade jag faktiskt inga, alltså inga handbollslag eller så att börja spela i när jag flyttade upp hit. [...] Pratar om det med klasskompisarna typ hela tiden att jag skulle vilja börja träna i lag, men det är svårt när man vart borta så länge tycker jag. Att komma in och börja spela, för jag upplever inte att jag vet vilka korplag och sånt som finns. För jag skulle nog vilja spela med lag som inte har så hög ambitionsnivå

eftersom att jag vet att min, min förmåga är ju inte jättehög idag liksom. Och sen så även konditionen är ju sämre när man inte har tränat fyra gånger i veckan på typ två, tre år så.

Att många upplever vinster i form av gemenskap, motivation och bekräftelse när de idrottar eller motionerar tillsammans med andra, och/eller med stöttning av en tränare/instruktör, framstår tydligt. Men som F och A:s beskrivningar illustrerar kan det samtidigt finnas aspekter som hämmar möjligheterna till att delta i den (ofta föreningsorganiserade) lagidrotten. Det kan dels handla om bristande information om vilka möjligheter som finns, men framför allt förefaller upplevelsen av att ens egen ambitionsnivå inte är tillräckligt hög när det kommer till exempelvis träningsintensitet eller prestationsnivå vara hämmande. Likaså framstår det tydligt att flexibilitet är något som uppskattas, i synnerhet då träningen ska balanseras gentemot andra aktiviteter och åtaganden i livet. Att delta i andra typer av gruppsamarbeten, som inte innefattar dessa deltagarkrav, tycks således vara ett sätt att förena gemenskapen med flexibiliteten. Men som både E, B och F resonerar kring i sina intervjuer, är gruppträning inte något som tilltalar alla. Det ska även framhållas att den gemenskap som kan skapas i dessa sammanhang även har en baksida. Som F resonerat kring lagidrotten, D om gruppträningspassen och C kring skolidrotten, kan träning i grupp också skapa en känsla av utanförskap, osäkerhet och exkludering om det inte organiseras så att det upplevs välkommande och inkluderande för alla.

Att känna sig välkommen

Utöver mer grundläggande aspekter, som att anläggningarna ska vara funktionella, har kvinnornas resonemang kring vad som gör en anläggning attraktiv främst kretsats kring mjuka värden. De viktigaste tycks nämligen vara att idrottsanläggningarna, såväl utomhus som inomhus, uppfattas som välkommande och trygga. C uttrycker det på följande vis:

Egentligen så kanske det sitter i den mjuka delen, i personerna som är där. Hur man skapar känslan där. Sen utifrån utrustningen och lokalen så ska den nog va ändamålsenlig. Hel och fräsch så. Att man kan utöva det man ska göra på ett snyggt sätt. Och om det är flera som ska komma och gå så är det viktigt att det hålls i ordning, att det är rent och snyggt. Det är liksom hälsoaspekt i det. Och att man känner sig trygg såklart. Om jag går ner själv ska jag känna mig trygg. Det ska inte stå... Jag ska inte behöva va orolig för att det är ett gäng med människor som jag blir rädd för. Tänker jag.

Att bemötandet från andra människor påverkar anläggningarnas trivselkänsla framkommer i flera intervjuer, och som A uttrycker det tycks det i grund och botten handla om ”*Just det här att känna sig välkommen.*” Likaså lyfter flera hur

anläggningspersonal, tränare och instruktörer av olika slag får stor betydelse. D uttrycker det på följande vis:

Bra personal är ganska bra. Viktigt. Alltså att man får den där, typ att nån kommer fram och "hej vad behöver", alltså förstår. Lite det här stödet, för ibland vet man knappt vad man gör på gymmet. Men trygghet i sig. För ibland, oftast väljer man att gå i grupper. Alltså att man väljer en vän man vill träna med för att man vill ha nån att träna med. Jag tror kanske på individnivå, att man behöver kanske "vad är det jag vill, vad behöver jag?" Alltså att man kanske pratar med nån personal, ja men "jag vill träna på det här, vad behöver jag göra?" Kanske inte på PT-nivå men på nåt sätt, vilka behov man har. För jag kan tänka mig, när man kommer till ett gym att det kan va ett frågetecken för många. Att man inte vet vad man ska göra, var ska man börja.

Personal kan således fungera som en grundläggande trygghet på anläggningarna, både i själva träningsutövningen men även utifrån andra trygghetsaspekter till vilka vi ska återkomma under *Resultatdel 2*. Utöver att det finns personal eller andra utövare på plats som ger ett positivt bemötande, framkommer även andra trivselaspekter som snarare berör den fysiska miljön. A beskriver exempelvis betydelsen av anläggningarna upplevs som hemtrevliga. Det kan exempelvis handla om att det har placerats ut växter eller skapats utrymme där det finns soffor att sitta i. Att som besökare känna att det är någon som har brytt sig om och tagit hand om anläggningen i fråga, samt att det har lagts energi och resurser på att göra den till något mer än en träningsyta. Som flera kvinnor resonerar kring, blir dessa aspekter väldigt tydliga när Vidingsjö och Ryds motions-centrum jämförs med varandra. Den generella upplevelsen är nämligen att Ryds motionscentrum blivit eftersatt i jämförelse med Vidingsjö, vilket påverkar känslan av attraktivitet.

Samtliga kvinnor resonerar även kring att en anläggnings attraktivitet ökar när det rör sig mycket människor på platsen, samt att det sker mycket aktiviteter där. A, B, C och F berättar att de också uppskattar när det finns en *variation* av aktiviteter. Detta även om de inte själva nyttjar hela utbudet, eller har för avsikt att göra det. Att en plats är välbesökt och varierad på detta sätt förefaller nämligen skapa en känsla av att vara trygg och välkommen. Som A lyfter kan även något så enkelt som en välkommen-skytt göra stor skillnad. F säger också att det är uppskattat med tydlig information om vilka aktiviteter som finns samt vilka förhållningsregler som gäller. F hade själv inte nyttjat omklädningsrummen och bastun vid Vidingsjö motionscentrum just utifrån denna aspekt. På grund av bristande information visste hon nämligen inte om dessa utrymmen var tillgängliga för alla besökare eller om krav på medlemskap eller liknande krävdes.

Omklädningsrummen – Avskildhet kontra gemenskap

Ytterligare en aspekt som framstår som central i att skapa välkomnande och trygga anläggningar berör omklädningsrummens utformning. F, som varit aktiv inom olika lagsporter från tidiga tonår till vuxen ålder, beskriver sina upplevelser av omklädningsrum på följande vis:

Men [det var] mörka, murriga omklädningsrum ofta. Ganska... känns ganska otrygga. Ibland lite konstiga. Alltså man var tvungen att gå igenom ett omklädningsrum för att komma till ett annat. Eller att det var bara en liten, liten dörr mellan killarnas och tjejernas omklädningsrum som knappt ens var låst. Det klart att man inte, kanske vågar byta om på samma sätt då. Sen vet jag nåt som många, kanske inte när man spelade lagsporter men när jag var yngre, många hade problem med hur duscharna var utformade. Det var ganska jobbigt att klä av sig, speciellt när man är ung tjej liksom, inför alla andra. Och så ska man då stå och duscha i ett öppet stort rum. Man märkte ju att folk uppskattade mer när det fanns bås, kanske till och med draperier om man nu kände att man ville ha det då liksom. Så lite såna grejer, att det... Det är ju en väldigt sårbar miljö känns det som. [...] Ibland tror jag det kan va en grej, nu när jag tänker såhär ett varv till om det, som gör att folk, eller tjejer slutar idrotta när man är 12-13.

A, som är aktiv i en fotbollsförening, beskriver även hon hur avskildhet vid duschning har stor betydelse. Som hon beskriver, blir det också en viktig del för att kunna ta plats i de sociala sammanhangen:

Det är faktiskt en ganska intressant grej för när vi duschar, då kan jag uppleva att det är många... Alltså det är som att alla umgås överallt, eller alla är överallt. Både män och kvinnor. Alltså tränare, och andra som spelar fotboll. Alltså både kill- och damlag. Och då känns det som att, nej men i omklädningsrummet så är duscharna en trappa ner. Och då går man ut genom den här dörren och då kanske det står någon, ja men man där ute. Och då blir det såhär "ja går jag ner här i handduk." Och det kanske känns lite sådär, att det är väldigt öppet så på det viset. Så att det tror jag är viktigt för kvinnor att känna att det finns nån slags, ja men avskild... ja men speciellt när man ska duscha, att det är lite avskilt. Det tror jag är viktigt. Så jag kan tycka att man kan ha en, kanske egen, en egen liten duschstuga kanske. Så att man delar upp det lite mer i olika hus kanske. Fast dom är bredvid varann. Att det finns en duschstuga och en samlingsstuga, där man samlar och snackar taktik och... ja men har den där fikastunden kanske. [...] Då skulle man nog våga ta mer plats som du säger. Det är en sän liten, liten men stor sak.

Samtidigt som omklädningsrummen, och i synnerhet duschutrymmena, är sårbara miljöer fungerar de ofta som viktiga sociala ytor. Som F beskriver kan umgänget som uppstår i

omklädningsrummet vara av stor betydelse för relationsskapandet och gemenskapen, exempelvis i ett idrottslag. Likaså kan vi se att omklädningsrummet ofta fungerar som ett multi-rum, där alltifrån fikastunder till taktiksnack figurerar. Men som beskrivet i citaten ovan, kan känslan av att kunna ta för sig i dessa sociala situationer hämmas om de blir för sammankopplade med sårbarheten en individ kan känna inför att duscha eller klä om inför andra. Anläggningarnas utformning kan således få mer långtgående effekter på hur mycket plats en individ känner att den kan ta i idrottsammanshang överlag.

I intervjuerna framhålls det kontinuerligt att det är en viktig trygghetsaspekt att som kvinna ha möjlighet att vara avskild från män i omklädningsituationer. Detta i synnerhet på anläggningar som är obemannade, likt ett motionscentrum. Som F uttrycker det, handlar det i grund och botten om att skapa trygga och översiktliga omklädningsrum, utan mörka skrymslen och vrån, ”så man känner att när jag går in i det här utrymmet så är det jag själv som väljer vilka som har tillgång till mig på nått sätt.” Både F och C beskriver dock att de inte upplever gemensamma utrymmen som lika problematiska när det kommer till bemannade anläggningar som badhus eller gym, där det exempelvis kan förekomma gemensamma bastuavdelningar. F och C framhåller att detta snarare kan vara positivt, utifrån den sociala aspekten. Som C problematiserar, skulle det egentligen kunna vara mer inkluderande att inte alltid dela upp omklädningsrum mellan män och kvinnor. Detta då uppdelningen i sig kan bidra till en sedimentering av könskillnader, medan gemensamma ytor skulle kunna öka möjligheten till att alla accepteras som de är. Som C beskriver går nämligen att tolka denna fysiska uppdelning som del av någonting större, där barn redan i mycket låg ålder får lära sig att det är en sådan betydande skillnad mellan tjejer och killar att de behöver vara i olika idrottslag och i olika omklädningsrum. Likaså finns det ytterligare aspekter som kan bli problematiska utifrån könsuppdelade ytor. Som B och F uppmärksammar hamnar de personer som inte identifierar sig enligt kvinna-man-uppdelningen av kön, eller som har en könsöverskridande identitet, i kläm genom dessa traditionellt uppdelade ytor. Som B beskriver det kan det faktum att omklädningsytor inte upplevs som tillgängliga för transpersoner till och med leda till att vissa slutar träna eller idrotta helt.

Att ta plats i träningskulturer

Då tidigare studier visar att flickor och kvinnor generellt är underrepresenterade på aktivitetsytor för spontanidrott, ombads kvinnorna i denna intervjustudie reflektera över vad som krävs för att de själva, liksom kvinnor som grupp, ska kunna ta plats på olika typer av anläggningar. Som diskuterats under intervjuerna, går det såklart att se att kvinnor redan

kan ta plats på platser som gym och motionsspår. E beskriver exempelvis att hon upplever att ”den här värsta boomen som var förr i tiden med att det var lite, att det var lite spännigt. Att man tyckte att det var för mycket muskelknippen på gym och så vidare. Den finns ju inte kvar riktigt.” Samtidigt är det många kvinnor, vilket D, F och A vittnar om, som fortfarande upplever att gymkulturen präglas av ”macho-ideal”. A, som arbetar med personlig träning, beskriver det på följande vis:

Jag har många kunder som... ja men om man ska ta en viss övning till exempel. Som man kanske är lite osäker på själv. Låt säga att min kund och jag jobbar på chins. Då vågar hon bara köra den övningen med mig. För att hon känner sig uttittad när hon ska stå och göra den själv. Häva sig upp i raketet liksom. Då upplever hon att alla står runt i kring och bara tittar på. Men så är det ju inte. Alltså folk är ju upptagna med sitt eget, men hon får den känslan. Det är flera stycken som har, som kan känna så att den övningen kör dom mest med mig för att dom känner sig trygga när jag står bredvid. Och jag tror att många, många kvinnor kan känna så. Att här inne är ”biffkällarn”. Här lyfter man tunga vikter och det gör inte jag för jag är kvinna. Nämen alltså, men lite så. Sen finns det ju såklart kvinnor som tar plats också, men jag tror att många känner sig väldigt osäkra där.

Även D beskriver att hon själv kan uppleva denna typ av osäkerhet i vissa tränings-sammanshang. Hon beskriver det som en känsla som kan vara såväl medveten som omedveten, men som gör att hon väljer bort vissa övningar samt vissa avdelningar på gymmet. Också F beskriver att hon diskuterat detta med sina tjejkompisar:

Vi pratar mycket om, om gymkultur, och hur tydligt det är att man, man skulle egentligen skulle vilja gå bort och lyfta lite tyngre men det är liksom mansdominerade hörnet där borta. Och det är ju så, man kan ju inte lyfta och köra knäböj på 150 kilo det första man gör. Man får ju börja med bara stängen, och då känner man sig oftast ganska dum tror jag. Som både jag och andra har uppfattat det så. Som vi pratat om. Och det är ju just det här med att ta plats, som du nämnde, det är också svårt. Å komma dit och bara lyfta en liten stäng eller lyfta dom små vikterna, när, alltså man släss ju ändå om, om begränsat utrymme och då känner man sig dum som bara ska göra det där men ändå tar upp en hel stäng liksom.

Det tycks vara svårt att sätta fingret på vad denna osäkerhet bottnar i, men som går att utläsa i de olika beskrivningarna handlar det dels om en rädsla för att göra fel eller betraktas som fänig, samt en oro för att bli uttittad av andra. Att rådande samhällsnormer tycks tillskriva tunga lyft som en typiskt maskulin aktivitet förefaller också tillföra en osäkerhetsfaktor, då det indikerar att kvinnor genom sin styrketräning utför en aktivitet som ”inte är för dem”. Som lyfts i F:s citat ovan,

kan det även röra sig om en mer övergripande osäkerhet inför att uppta ett offentligt utrymme som flera ”slås om” och där mäns tillvaro upplevs mer självklar. I detta sammanhang är det värt att problematisera att även män kan uppleva en osäkerhet inför den kultur och de ideal som ofta florerar i träningsmiljöer. Som C betonar, tror hon att det är viktigt att inte tillskriva ett kön denna osäkerhet, och lyfter som exempel att även killar kan känna sig osäkra och exkluderade i vissa offentliga miljöer som domineras av gäng eller liknande. Denna tanke ligger även i linje med aktuell forskning om hur maskulinitetsnormer påverkar och begränsar såväl kvinnor och män i offentliga rum. Centralt inom detta forskningsområde är idén om att grupper av män/pojkar ofta präglas av en maskulinitetsnorm som premierar dominans, fysisk styrka liksom objektifiering och nedvärdering av femininitet. Detta utmynnar ofta i ett hårt socialt klimat, där våld och trakasserier blir vanligt förekommande. Likaså bildas vissa sociala hierarkier – dels mellan män och kvinnor men också mellan olika grupper av män – där de individer som inte utgör eller vill bidra till den dominant maskulinitetsnormen kan uppleva en osäkerhet och otrygghet i de sammanhang där den gör sig påmind.³⁷ Det handlar således inte om att män utifrån biologisk kön dominerar i en gymkultur, utan snarare att det fortfarande finns en maskulinitetsnorm som mer eller mindre medvetet kan ingjuta en osäkerhet hos många besökare.

Som D lyfter kan träningsmiljöerna också handla om en representationsfråga utifrån andra kategorier än enbart kön. D beskriver exempelvis hur hon kan uppleva att motionsspåren domineras av unga tjejer och killar, med till synes svensk bakgrund. Däremot upplever hon inte att hon ser lika många personer som är äldre eller har en annan etnisk bakgrund. Som hon uttrycker det, kan vissa grupper följaktligen få en känsla av att vara minoritet i spåret. Betydelsen av representation blev även tydlig när D prövade att träna på en gymavdelning där endast kvinnor tränade. Hon beskriver:

Men det var, det var en hel annan gemenskap på det här tjejgymmet. Det var liksom, jag vet inte, det var en helt annan känsla i det hela som man inte känner på dom andra gymmen. Alltså det var... man hjälptes åt! Och sen kanske det var för att det var väldigt mycket blandat. Det var inte bara... Det är det ju inte på dom andra heller, men det var väldigt många från... som var beslöjade som var på gymmet, så man kunde känna igen sig. Som en spegelbild.

Att träna tillsammans med andra som tillhör samma sociala kategorier som en själv kan således stärka känslan av att våga ta plats och känna sig bekväm i sitt träningsutövande. Som uttryckt i D:s citat ovan, kan det nämligen fungera som en spegling av ens egen aktivitet, och stärka bilden av att det är

ett fullt accepterat beteende. Som lyfts tidigare, kan instruktörer, tränare och träningskompisar också inge en trygghet som möjliggör för individer att våga utmana sig själva, liksom de föreställningar som finns om manliga och kvinnliga aktiviteter. Som F framhåller kan det även räcka med att se andra, i detta fall kvinnor, ta plats i dessa sammanhang:

Ja alltså, jag tror att dom här träningsgrupperna. Eller att man ser träningsgrupper med tjejer göra sånt som, alltså va på gymmet, va dom som har första tjing på vikterna. Inte att man hela tiden, men inte att dom flyttar på sig, utan att ”nämen nu står ju vi här. Nu var ju vi här. Och vi har en lika självklar plats som du, även om, bara att vi lyfter en tiondel av det du lyfter” liksom. Så det kan nog va bra om man ser mer kvinnor som tränar på det sättet som man egentligen skulle vilja testa.

Vi skulle kunna tolka kvinnornas beskrivningar som att det inom gymkulturen sker en omförhandling gällande vad femininitet och maskulinitet innebär. Genom att kvinnor tar plats i dessa sammanhang tycks de traditionella könsrollerna utmanas, och i synnerhet den dominant maskulinitetsnormen.

Sammanfattning – Resultatdel 1

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det tycks finnas olika typer av vinster inom den organiserade respektive den egenorganiserade idrotten. Medan föreningsidrotten skapar förutsättningar till social gemenskap upplevs den egenorganiserade idrottens flexibilitet som tilltalande. Det skulle kunna tolkas som att krav på närvaro, träningskontinuitet samt prestation (eller åtminstone föreställningen om dessa krav) är något som påverkar viljan samt förutsättningarna till att delta i organiserad idrott, vilket vidare skulle kunna vara en partiell förklaring till varför många tjejer lämnar föreningsidrotten i tidiga tonåren. Intervjuerna visar att flera kvinnor idag har semi-organiserat sitt idrottsutövande i viss mån, ibland även via föreningar som tillhandahåller gruppträningar utan krav på deltagande. På detta sätt tycks gemenskapen kunna förenas med flexibiliteten. Det går även att finna vissa likheter i den funktion en träningsinstruktör eller personlig tränare fyller, och den funktion en föreningsidrottsledare kan fylla. Oavsett formell roll tycks de nämligen fungera som en stöttning i själva träningsutövandet, men också fylla en viktig funktion i att bekräfta individerna och stärka deras självkänsla.

Vidare förefaller även vara av största betydelse att en anläggning upplevs som välkommande och trygg för att kvinnor ska uppleva den som attraktiv. Trygghetsaspekten kommer att problematiseras mer djupgående under *Resultatdel 2*, men gällande den välkommande känslan kan vi se att den tycks vara beroende av bemötandet från andra på platsen, utbudet av aktiviteter liksom hur mycket människor som rör sig där.

³⁷ Se exempelvis Petersson, Tove. *Grupper, maskulinitet och våld*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen, 2014, 7-9.

Men likaså har det även betydelse hur anläggningarnas rent fysiskt har utformats och blivit omhändertagna. Som diskussionen gällande omklädningsrummens betydelse visade, kan en plats fysiska utformning nämligen få långtgående konsekvenser för upplevelsen av trygghet och inkludering.

Frågan om hur pass uppdelade omklädningsytorna och duschutrymmena behöver vara utifrån ett jämställdhetsperspektiv är dock inte helt okomplicerat. Det framstår emellertid som viktigt att skapa omklädningsytor där det finns möjlighet att avskilja sig från andra besökare om så önskas, i synnerhet vid duschning. Likaså förefaller det viktigt att skapa ytor som är tydligt vigda för socialt umgänge, så att detta främjas samtidigt som det inte behöver bli så tydligt sammanlänkat med de sårbara omklädnings- och duschmomenten. Det tycks således finnas ett behov av att skapa anläggningar som både kan möta upp de behov som finns gällande avskildhet och trygghet, samtidigt som öppenheten och gemenskapen över könsgränserna främjas. Exempel på strategier som nyttjats för att närma sig en sådan harmonisering, genom att bland annat utforma könsneutrala utrymmen, kommer att tas upp under *Slutsatser & åtgärdsförslag*.

I kvinnornas berättelser går det vidare att urskilja vissa normer och föreställningar om kön och fysisk aktivitet som tycks påverka vissa kvinnors känsla av att kunna ta plats i olika träningsområden. Upplevelsen av att det finns en gymkultur baserad på "macho-ideal" tycks hämma många kvinnor, liksom män, i att utföra vissa övningar eller vistas på vissa platser. För att hantera denna osäkerhet väljer många kvinnor att träna tillsammans med andra, men det framgår tydligt att det också kan vara betydelsefullt att se individer som tillhör samma sociala kategorier som en själv ta plats i dessa sammanhang. Det blir följaktligen till viss del en fråga om representation, som inte enbart går att koppla till kön utan även andra kategoriseringar som ålder, etnicitet och fysisk förmåga. Likaså går det att relatera denna fråga till mer övergripande föreställningar om vem eller vilka som har rätt till våra offentliga utrymmen – ett ämne som blir högst relevant i kommande avsnitt berörande den upplevda otryggheten som kvinnor generellt upplever på offentliga platser.

Resultatdel 2

Otrygghetens begränsande effekter

Inför intervjuerna hade frågor förberetts angående trygghet och säkerhet, då detta var ett ämne som kommit upp redan under de dialoger som förts med användare av Vidingsjö och Ryds motionscentrum under studiens observationsfas. Vid intervjuerna behövdes detta ämne emellertid aldrig introduceras för någon av kvinnorna. Det var nämligen ett tema samtliga tog upp på eget bevåg, när de fick öppna frågor om hur de upplever olika typer av idrottsanläggningar, och i synnerhet motionscentrumen. Exempelvis gav F följande svar på frågan om vad hennes allmänna upplevelse av Vidingsjö och Ryds motionscentrum var:

Ryd springer jag ju inte, eller går jag ju inte i, när det är mörkt. Absolut inte. Men det är ju för att man har hört väldigt mycket, alltså jobbiga historier därifrån. Folk som blir överfallna och så där. [...] Men... jag vet inte. Det är inte sämre eller bättre än något motionsspår egentligen utan det är motionsspår generellt. Alltså det... Man är själv! Det är ganska mörkt mellan lampor, alltså gatulamporna, och man vet inte vad som finns liksom där ute i spåren liksom så. Och är man där själv, alltså då vet man ju inte när det dyker upp nån, alltså om det skulle hända nånting. Det kan ju va att jag halkar och bryter foten också liksom. Då har man ju förhoppningsvis telefon med men liksom, hur lång tid tar det innan nån dyker upp. Alltså man känner sig väldigt själv där ute för det är inte så mycket folk i rörelse, också kanske på grund av att det också har ett ganska dåligt rykte. Jag tycker Vidingsjö känns tryggare. Men det kanske bara är en bild jag har i mitt huvud för att jag inte hört lika mycket grejer där. [...] Jag var faktiskt och gick där igår. Och då gick jag mitt på dagen. Men till och med då började jag känna, alltså såhär... jag började tänka så mycket på vad som kan finnas runt nästa krök eller vem som kan dyka upp bakom en. Jag kom på mig själv, för jag gick och lyssna på nån podd, och så kom jag på mig själv när det sprang, det var en man som sprang förbi mig. Han var ute och joggade, jag var ute och gick då. Att jag blev liksom rädd för honom. Man hoppar till. Och så börjar jag tänka såna tankar liksom. Och då var det ju inte mörkret som var problemet utan då var det ju att man är så avvisades och att man inte kan få hjälp om det händer nånting. Och då är det ju den här överfallsbiten som är kanske det svårare då.

I F:s beskrivning synliggörs flera aspekter som ska problematiseras under detta avsnitt, och som varit centrala i samtliga

kvinnors resonemang. Den gängse uppfattningen förefaller nämligen vara att en hög grad av mänsklig aktivitet, liksom god belysning, kan skapa en tryggare anläggning. Samtidigt framstår problembilden som mycket mer komplex än så. Olika upplevelser, händelser och föreställningar förefaller nämligen påverka kvinnors medvetande och får dem att stundtals känna sig otrygga, och ibland direkt rädda, för att vistas i det offentliga rummet. Som vi ska komma att se påverkar detta i högsta grad kvinnors idrottsutövande och begränsar i synnerhet aktiviteterna utomhus. En djupare förståelse av otryggheten kan därmed betraktas som avgörande för att främja jämställdhet liksom ett jämlikt demokratiskt deltagande. Innan vi går in på mer handfasta åtgärder för att främja en tryggare miljö ska vi därför ta utgångspunkt i en djupare problematisering av ämnet otrygghet, med avstamp i aktuell forskning och statistik.

Otrygghetens statistik – utsatthet och upplevelser

Som lyfts i tidigare avsnitt kan otrygghet innefatta flera olika aspekter. När det handlar om idrott och fysisk aktivitet kan det kan dels handla om en osäkerhetskänsla inför själva träningsutövandet, det vill säga att inte känna sig trygg i att utföra momenten på rätt sätt liksom en oro för att bli uttittad eller utskrädd. Men otryggheten kan, som F:s beskrivning ovan fångade, också beröra mer grundläggande fysiska och psykiska säkerhetsaspekter. Då handlar det snarare om oro för olyckor, överfall, våld, trakasserier eller andra typer av brott. I studier och statistik tycks detta otrygghetsbegrepp också vara mest frekvent använt. Det brukar vidare göras en åtskillnad mellan *faktisk otrygghet*, med utgångspunkt i inträffade brott och händelser, och *upplevd otrygghet*, som tar utgångspunkt i människors känslor och uppfattningar. Det är dock viktigt att poängtera att även den upplevda tryggheten får verkliga konsekvenser. Som vi ska komma att se kan den upplevda otryggheten fungera lika begränsande för människors aktiviteter och livskvalitet, som den faktiska otryggheten.

Att känna otrygghet och oro för att bli utsatt för brott i offentliga miljöer är i sig inte något könsspecifikt. Däremot finns

signifikanta skillnader gällande hur män respektive kvinnor upplever otrygghet idag, vilka typer av brott de utsätts för samt hur aktiva strategier de vidtar för att känna sig trygga. Med grund i den senaste nationella trygghetsundersökningen från 2018, problematiserar Brottsförebyggande rådet (BRÅ) dessa ämnen. I rapporten, publicerad 2019, beskrivs bland annat att kvinnor upplever en högre grad av otrygghet på offentliga platser i jämförelse med män, i synnerhet utomhus under kvällstid. Andelen kvinnor som upplever otrygghet uppgick här till 36 procent, jämfört med männens 19 procent. Likaså är det en större andel kvinnor än män som anpassar sina färdvägar, avstår från vissa aktiviteter eller till och med avstår helt från att gå ut på grund av denna otrygghet. Detta är också ett återkommande resultat i de årliga mätningarna.³⁸ Förflyttar vi oss till det lokala planet kan vi se samma mönster. I den trygghetsmätning som Linköpings kommun lät genomföra våren 2018 beskrivs att *"på samtliga frågor rörande trygghet visar resultatet att kvinnorna upplever en större otrygghet än männen, bl.a. upplever 29 % av kvinnorna otrygghet ute ensam sen kväll och motsvarande siffra för männen är 14 %."*³⁹ Kommunens övriga medborgarundersökningar från 2017 respektive 2018 visar också att även om två tredjedelar av de svarande känner sig trygga i sitt eget bostadsområde om kvällar och nätter, upplever en lika stor andel däremot stadskärnan, och i synnerhet parkerna, som särskilt otrygga. Även i dessa undersökningar visar resultatet att kvinnor upplever en större otrygghet än män. Utöver centrala Linköping lyfts Ryd och Skäggetorp fram som de områden som är särskilt utsatta gällande faktisk liksom upplevd otrygghet.⁴⁰

Rädslan för överfall – En jämställdhetsfråga

I diskussioner om otrygghet brukar det påpekas att män utsätts för mer brott än kvinnor på offentliga platser, och att skillnaderna mellan kvinnor och mäns upplevda otrygghet därmed torde vara mindre. Som BRÅ:s nationella trygghetsundersökning visar uppger män de facto en högre grad av utsatthet när det kommer till brott som misshandel, hot och rån.⁴¹ Däremot blir kvinnor i betydligt högre grad än män utsatta för sexualbrott, vilket omfattar av en rad olika brottstyper: allt från sexuellt kränkande gester till grov våldtäkt med inslag av misshandel. Detta skulle också kunna utgöra en potentiell förklaring till varför kvinnors generella otrygghet är högre än mäns.⁴²

Givet sexualbrottens känsliga karaktär är de svåra att mäta, och mörkertalet är troligtvis mycket högt. Den statistik som finns fastslås dock att det framförallt är *"yngre kvinnor som är överrepresenterade bland offer för sexualbrott, medan yngre män dominerar bland gärningspersonerna."*⁴³ BRÅ:s översikt från 2017 visar att 90 procent av alla sexualbrott de senaste åren utgjorts av brott av en man mot en kvinna.⁴⁴ I BRÅ:s nationella trygghetsundersökning från 2019 kan vi vidare se att 10,7 procent av kvinnorna blivit utsatta för sexualbrott, jämfört med 1,6 procent av männen. Bland kvinnorna var det också en stor spridning utifrån ålder, där 35,8 procent av kvinnorna i åldersgruppen 20-24 år blivit utsatta, jämfört med 0,4 procent bland kvinnor 75-84 år.⁴⁵ Utifrån denna statistik är det föga förvånande att oron för att utsättas för sexualbrott också är högre bland kvinnor än män. Som BRÅ

³⁸ Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Söderström, Maria, Lifvin, Sofie & Viberg, Johanna. Nationella trygghetsundersökningen 2018. *Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2019:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2019, 98.

³⁹ Linköpings kommun. *Trygghetsmätning, utvärdering ur ett stadsmiljöperspektiv*. Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen. 2018-08-08, 4.

⁴⁰ Ibid

⁴¹ BRÅ, 2019, 48. Dock understryks det i rapporten att *"kvinnors utsatthet för misshandel samolikt underskattas i högre grad. Det beror på att det är vanligare att kvinnor utsätts för misshandel vid upprepade tillfällen av en närstående, och det är en typ av utsatthet som är särskilt svårt att fånga upp i frågeundersökningar."*

⁴² Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Olseryd, Johanna & Hradilova Selin, Klara. "Sexualbrott" i Rapport 2017:5. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Lisa Wallin (red). Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2017, 123 samt Wendt, 2002.

⁴³ BRÅ, 2017, 122.

⁴⁴ BRÅ, 2017, 135.

⁴⁵ BRÅ, 2019, 55-57.

påvisar är det nämligen 20 procent av kvinnorna som oroar sig för att utsättas för våldtäkt eller andra sexuella angrepp, medan motsvarande andel av männen utgör 2 procent. Även här finns det bland kvinnor en betydande skillnad mellan ålderskategorierna, där 47 procent av kvinnorna i åldersgruppen 20-24 år ofta oroar sig för att bli utsatt, jämfört med 4 procent i åldersgruppen 75-84 år.⁴⁶

Frågan om sexualbrott och dess konsekvenser för kvinnor och män är en känslig, men viktig, jämställdhetsfråga. Som framhålls av BRÅ har just sexualbrott blivit ”mycket uppmärksammade i samhällsdebatten, bland annat rörande mäns våld mot kvinnor, inte minst för att olikheterna mellan könen i vilka som utsätts (kvinnor) och vilka som begår brotten (män) är som allra störst just vid dessa brott.”⁴⁷ Detta betyder såklart inte att alla män utför våldshandlingar, likväl som inte alla kvinnor blir utsatta för dem. Detta är dock ett exempel på hur strukturer skapar olika förutsättningar för män och kvinnor.

Denna studie syftar inte till att tala om kvinnor som offer och män som förövare. Däremot finns det behov av synliggöra konsekvenserna som följer av det faktum att det är män (som grupp) som utsätter kvinnor (som grupp) för sexuellt våld. Detta påverkar nämligen även de kvinnor och män som inte direkt berörs av handlingarna. Som statsvetaren Maria Wendt framhållit i sin forskning, blir konsekvenserna av dessa strukturer särskilt stora för kvinnor, som utifrån rädslan för att utsättas för sexuella övergrepp, våld och trakasserier begränsas i det offentliga rummet. Att vara ensam kvinna och möta okända män på offentliga platser kan nämligen uppfattas som obehagligt, oavsett hur harmlöst detta möte och dessa män egentligen må vara. Wendt beskriver konsekvenserna av detta på följande vis:

Rädsla för mäns våld gör att kvinnor ägnar mycket energi åt att finna strategier för att känna sig trygga. Det kan handla om att noga planera sin färdväg, att se till att alltid ha sällskap eller att ha vassa nycklar, ett paraply, en pepparburk, tångar eller andra ting som kan fungera som vapen, lätt åtkomligt. Eller att klä sig i könsneutrala, döljande kläder och uppföra sig på ett sätt som inte väcker uppmärksamhet. [...] Ofta hanteras rädsla helt enkelt genom att avstå. Att låta bli att gå ut vid vissa tidpunkter, att undvika vissa ställen eller att strunta i att göra somliga saker. Det handlar om att undvika platser eller tillfällen där man uppfattar sig som särskilt utsatt för våld, men också om att undvika situationer där man vet att man brukar bli rädd - eller där man riskerar att bli rädd. Undvikandet av detta obehag, själva rädslopplevelsen, eller annorlunda uttryckt, rädslan för att bli rädd, kan därigenom också tolkas som en känsla som strukturerar och sätter gränser för kvinnors liv.⁴⁸

Som Wendt betonar innebär inte denna rädsla att alla

kvinnor medvetet planerar efter den, eller att det är något de ständigt tänker på. Snarare sker säkerhetsbeteendet till stor del automatiskt, och ”utan att närmare reflektera över det undviker kvinnor självmant en mängd situationer eller platser.”⁴⁹ Likaså framhåller Wendt att våldet inte måste vara verksamt för att bli begränsande: ”Det explicita eller implicita hotet om våld, blotta vetskapen om att våld är en ständig möjlighet, har djupgående konsekvenser.”⁵⁰ Konsekvenser som i grunden handlar om att kvinnors kroppsliga integritet, frihet och handlingsutrymme begränsas, vilket i sig är ett stort demokratiskt problem.

Rädslans konsekvenser – Strategier för att hantera otrygghet

Att känslan av otrygghet också begränsar kvinnors idrottsutövande framstår tydligt i de berättelser som kommit fram i studiens intervjuer. Samtliga kvinnor beskriver nämligen olika typer av strategier för att hantera det faktum att de inte känner sig säkra vid alla tidpunkter eller på alla platser i Linköping. Framför allt beskriver de hur de väljer att inte röra sig ute vissa tider av dygnet, i synnerhet under det mörkare vinterhalvåret, samt att de väljer var de rör på sig för att undvika platser som är obelysta och folktomma. Som E beskriver finns det också vedertagna strategier bland kvinnliga löpare som handlar om att springa tillsammans med andra samt att springa moturs i motionsspåren för att undvika att ha andra löpare bakom sig. F beskriver också strategier som handlar om sms:a närstående för att meddela var hon är och när hon väntas komma tillbaka. B, som också anpassar sina promenader och löpturer utifrån otrygghetsfaktorn, förklarar de bakomliggande orsakerna till sina strategier på följande vis:

Nej men det har hänt liksom att jag har gett mig ut, och så springer man i spåret och så kommer man en bit och så rätt som det är... Du vet man springer, så känner man... det luktar antingen någon parfym eller nånting av nått slag, eller att det luktar cigarettrök, och det finns liksom ingen. Jag ser ingen. Det är mörkt och det är bara jag på en väg i skogen. Och det ska inte finnas där, förstår du? Och då känner man den här känslan att, det står ju nån nånstans. Eller det finns nån nånstans. Eller så är det här (pekar på huvudet). Men har man gjort det, har man upplevt och känt det några gånger vilket jag faktiskt har gjort, då har jag tänkt att ”nej jag vill inte röra mig där ifall” liksom... Jag vet inte. Och det är lite sådär också, när man springer och kommer det nån och går förbi... [en] man, så vill jag gärna liksom vända mig om och titta och se att han faktiskt fortsätter åt det hållet. Så han inte har vänt om och kommer efter mig eller nått. Det är såna här, jag vet inte, lite inbyggda grejer tror jag som gör... Men ja, jag väljer lite. Kan jag inte springa när det är ljust så väljer jag plats, var jag springer, då kanske jag inte som sagt tar spåret utan då tar jag samhället. Springer bland bostadshusen.

⁴⁶ BRÅ, 2019, 11.

⁴⁷ BRÅ, 2017, 123.

⁴⁸ Wendt, 9.

⁴⁹ Ibid, 10.

⁵⁰ Ibid, 24.

Att otrygghetskänslan blir likt en inneboende tanke, som inte nödvändigtvis är medvetet formulerad, är det flera kvinnor som lyfter. Det är inte alla kvinnor som uttrycker exakt vad de är rädda för, och E uttalar till och med att hon egentligen inte är rädd för överfall. Trots att hon inte klart kan definiera varför, är hon ändå rädd för att springa ensam i mörkret. Hon beskriver det som att hon i mörkret inte har kontroll över situationen, att hon inte vet vilka människor som finns där. Måhända är det som Wendt beskrev det, att säkerhetsbeteendet sker helt automatiskt utan vidare reflektion. För även om den kan variera i grad, och stundtals vara svårdefinierad, så förefaller känslan av otrygghet likväl finnas där hos alla intervjuade kvinnor, i olika situationer. Detta liksom föreställningen om att de, som kvinnor, inte "bör" röra sig på vissa platser under vissa tider på dygnet. B beskriver hur hon samtalat med andra kvinnor om detta:

Jag pratar både med tjejer och äldre kvinnor och hur dom upplever delar av stan, och det är ju mycket det här liksom att Trädgårdsföreningen kan va en plats för alla, och det är barnfamiljer och det är en samlingsplats på dagen. Men efter en viss tid eller efter att det har blivit mörkt då är det en plats man inte går på. Och går du där då så är du dum liksom. Och det är en sån där grej man kan bli förbannad på liksom, att jag... När det väl har blivit mörkt, då kan jag inte va där. För då är det en annan plats. Då är det inte för mig liksom.

Som B beskriver, är kvinnor ofta mycket medvetna om var och när det är tryggt för dem att röra sig, och att gå emot denna vetskap sker närmast "på egen risk". Benägenheten att bedöma riskerna med att vistas på olika typer av platser och i olika stadsområden framstod särskilt tydligt när kvinnorna berättade om sina upplevelser av Ryds och Vidingsjös motionssentrum. Som många framhåller, är otryggheten egentligen inget specifikt för Ryd och Vidingsjö, utan något som präglar motionsspår liksom offentliga platser överlag. Men att Ryd utgör ett av de områden där den upplevda otryggheten är som störst i Linköping⁵¹ framkom även i denna studies intervjuer. De kvinnor som använder sig av båda motionssentrum i fråga beskriver att de upplever Ryd som en otryggare plats, jämfört med Vidingsjö. Samtidigt beskriver de att den bedömningen framför allt är baserad på vad de har hört om Ryd, och inte vad de själva har upplevt. D och B resonerar kring detta, och tror att det kan finnas en skillnad i upplevelse mellan de som spenderar mycket tid i Ryd, och de som besöker området sporadiskt eller inte alls. D beskriver att hon kan uppleva att Ryd snarare blir en trygg plats, utifrån att det i princip alltid är människor ute. Då det är så mycket studenter i området, som rör sig på så pass oregelbundna tider, är det nämligen människor i omlopp större delen av dygnet. Men det är dock tydligt att det finns ett rykte om Ryd som skapar en bild av att platsen är otrygg, och både C och B beskriver att

de uttryckligen blivit rekommenderade att inte vistas själva i motionsspåren där. Likaså beskriver såväl B, C, D, E & F att rykten liksom medias rapportering av olika överfallshändelser i motionsspår bidrar till att de, mer eller mindre medvetet, anpassar sina beteenden. E förklarar det på följande vis:

Sen har det ju hänt så mycket runtom i Sverige i olika spår och så vidare, och det tror jag också sätter sina spår i huvudet liksom. Även om jag inte tänker att jag skulle bli överfallen, för det gör jag aldrig. Jag går ju överallt, vilket tid på dygnet som helst och jag har hundar som jag går ut och går med sent och så vidare. Jag tror att det är många som känner att, nåä jag väljer inte den rundan "för att".

Återigen ser vi exempel på hur kvinnorna tycks göra olika bedömningar av vilka platser som är trygga att beträda, vid vilka tidpunkter, och anpassar sitt idrottsutövande därefter. I och med dessa anpassningar, tar kvinnorna också ett eget ansvar för att inte bli utsatta för någon potentiell fara. Detta skulle kunna relateras till Wendt redogörelse för hur kvinnors utsatthet för våldsbrott rent historiskt har diskuterats. Den diskurs som dominerat den offentliga debatten gällande exempelvis sexualbrott, och som fortfarande kan skönjas, präglas nämligen av att kvinnor tillskrivs ett visst ansvar för de brott de utsatts för. Genom att tala om att kvinnor tagit för stora risker, befunnit sig på "fel" plats vid "fel" tillfällen, blir implikationen att kvinnor själva möjliggjort brotten.⁵² Motsvarande skuldbeläggande är svårt att skönja gällande andra typer av våldsbrott, vilket skulle kunna förklara varför män som kollektiv (utöver att bli förskonade från den höga grad av hot mot den kroppsliga integriteten som sexualbrotten innebär) inte tycks uppleva behov av att vidta försiktighetsåtgärder i samma utsträckning som kvinnor.⁵³ Som B resonerar kring, kan det faktum att män och kvinnor begränsas i olika grad av otryggheten kopplas till något ännu större, som berör rätten till livsutrymme. Hon beskriver hur detta framstod tydligt för henne när hon diskuterade frågan med sin man:

Min man och jag pratade häromdagen, för han går ut och springer nu när det är mörkt liksom och han springer där och där och där... Och jag bara sa det att jag skulle faktiskt inte vilja... Jag skulle inte kunna röra mig där upp längs skogen och runt där, jag skulle inte vilja va där just nu. Och så han "varför då?" och han, att han ställer liksom... "Jag förstår inte varför" säger han. Och då inser man att... att våra livsutrymmen faktiskt kanske är, dom är mindre än männens på grund av det här, att man har det här i bakhuvudet nästan. Att om det kommer nån så kanske jag inte kan värja mig liksom, för att dom är större, starkare. Och då vill man inte utsätta sig för det, då är det bättre att man låter bli, och med det krymper vårt livsutrymme.

⁵¹ Linköpings kommun. *Trygghetsmätning, utvärdering ur ett stadsmiljöperspektiv*. Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen. 2018-08-08, 4.

⁵² Wendt, 139.

⁵³ Wendt, 13.

Trygghetsfaktorer: Belysning och människor i rörelse

Även om känslan av otrygghet går att betrakta som en del av ett strukturellt samhällsproblem, som också kräver mer djupgående förändringar, finns det ändå mer konkreta sätt att ta sig an frågan – inte minst gällande den egenorganiserade idrotten och dess anläggningar. Men vad är det då som krävs för att skapa tryggare anläggningar? De intervjuade kvinnorna har reflekterat kring denna fråga, och gemensamt för samtliga kvinnors beskrivningar är att otryggheten förefaller vara tydligt kopplad till att området i fråga är folktomt, mörkt och oöver-skådligt. Som vi ser i följande beskrivningar:

B: Mycket handlar om ljus tycker vi. Jag vet att dom tycker det också, många av dom kvinnorna jag har pratat med. Att när det finns skuggor, det är liksom platser man kan ställa sig bakom, det är hörn, det är gränder, det är stora träd och sådär och så finns det ingen belysning. Och det är inga människor där! Då blir det en känsla av att, det skulle kunna stå nån nånstans som vill mig illa.

E: Bättre belysningar, tror jag [krävs] framför allt! Och sen måste man ju locka mer folk till spåren. Om det är det till exempel. Det är ju när det är ödsligt som man känner att det kan va lite sådär... Det är ju alltid, alltså jag springer ju ofta förbi universitet. Där är det ju alltid folk till exempel. Tack vare att det är så mycket studerande och så vidare. Men jag springer inte gärna genom Vallaskogen.

C: I skogen är det svårt att ha folk längs hela banan så, men att det är upplyst och att det är... är det mer människor i omlopp så känner man sig tryggare, om man hela tiden möter någon eller... Då känner man sig trygg.

Även om tid på dygnet liksom belysning beskrivs som något som påverkar i hög grad, återkommer alla kvinnor till detta faktum: en trygg plats utgörs av en överskådlig plats där det rör sig mycket människor.

I beskrivningarna kring hur Vidingsjö och Ryds motionscentrum uppfattas lyfter flera kvinnor att Vidingsjö upplevs som tryggare just utifrån att det är bättre upplyst och att det rör sig mer människor där. Huruvida denna uppfattning stämmer går emellertid att ifrågasätta utifrån denna studies observationer. Även om observationerna inte syftade till att kvantifiera och mäta antal besökare, kunde det ändå uppskattas att såväl Ryd som Vidingsjö har ett jämt flöde av människor, även under kvällstid. Däremot bedöms Ryds motionscentrum vara utformat på ett sätt som inte möjliggör för en besökare att, på samma sätt som i Vidingsjö, få en sammanfattande överblick av de olika aktivitetsytor. Därmed får en besökare på Ryds motionscentrum svårt att uppfatta närvaron av andra människor, vilket kan få effekten att platsen upplevs som mer ödlig än den faktiskt är. Vidingsjö motionscentrum har en mer öppen planlösning, som exempelvis innebär att den som tränar

på utegymmet också kan uppfatta den rörlighet som sker vid omklädningsrummen, vid gräsytor och motionsspåren. Detta är inte möjligt i Ryd i samma grad. I Ryd ligger också kvinnornas omklädningsrum avsidet, på baksidan av en barack som vetter mot skogen, vilket i sig förefaller vara en synnerligen otrygg placering. I Vidingsjö ligger ingången till omklädningsrummen vid en överblickbar innergård, och på samma sida som ingångarna till övriga faciliteter som toaletter, caféet och det manliga omklädningsrummet. Det faktum att Vidingsjö dessutom har personal vissa tider på dygnet, i och med sin caféverksamhet, kan också tänkas öka känslan av trygghet markant. I intervjuerna framhålls nämligen obemannade ytor som särskilt otrygga, oavsett om det berör inomhus- eller utomhusanläggningar.

Utifrån intervjuerna kan vi således konstatera att skapandet av trygga miljöer är beroende av både mjuka och hårda faktorer som berör såväl fysisk planering som aktiviteter på plats. Detta resultat ligger även i linje med de faktorer som vanligtvis framhålls som väsentliga för att främja social trygghet i stadsplaneringen. I en tjänsteskrivelse gällande Linköpings kommuns trygghetsmätningar sammanfattas dessa faktorer på följande vis:

Utmärkande för otrygga rum är att de är folktomma eftersom ingen är där och kan se, höra eller ingripa om något skulle hända. Där det rör sig mycket människor ökar ofta upplevelser av trygghet. Otrygga rum karaktäriseras ofta av att de är slutna och insynsskyddade. Tät växtlighet, höga plank, husväggar och liknande kan sluta rummet. Faktorer som skapar otrygga platser är igenvuxna buskage och skrymmande staket, skräpighet, dålig belysning och trasiga lampor, baksidor, folktomma ytor, platser med dålig överblick och trafiksepareringar.

Trygga rum däremot karaktäriseras av det som är det otrygga rummets motsatser: omhändertagna miljöer, ljus, öppenhet och människor i rörelse. Faktorer som skapar trygga platser är vägfrihet och överblickbarhet, orienterbarhet, platsen ger kontakt med omgivningen, platsen är befolkad, kommunikationsstråk och bebyggelse blandas, trygga målpunkter som livbojar både natt och dag (bemannade kvällsaktiva verksamheter i gatuplanet, t.ex. nattöppna apotek, hotellfoajéer, utåtriktade kulturverksamheter), platsen är välskött med belysning och färgsättning som skapar trygghet.⁵⁴

Utifrån dessa beskrivningar kan vi också göra kopplingar till det resultat som presenterades under *Resultatdel 1*, där vi kunde konstatera att anläggningar som blivit omhändertagna och erbjuder en variation av aktiviteter upplevs som välkomnande och attraktiva. Vi kan tänka oss en positiv spiral av dessa olika faktorer: en omhändertagen och attraktiv anläggning lockar fler människor, vilket ökar rörligheten och därmed även tryggheten. För om det är något vi kan säga med säker-

⁵⁴ Linköpings kommun. Trygghetsmätning, utvärdering ur ett stadsmiljöperspektiv. Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen. 2018-08-08, 3.

het, är det detta: nyckeln till att skapa tryggare anläggningar är främja en ökad mänsklig rörlighet vid dem.

Som problematiserats tidigare kring känslan av att kunna ta plats i träningsmiljöer, kan det också vara viktigt att det finns en heterogenitet bland de människor som befinner sig på platsen. Att se andra, som tillhör samma sociala kategori som en själv, kan nämligen stärka känslan av att vara välkommen och att det är fullt accepterat att ta plats. Som B lyfter, kan tryggheten också främjas om platsens besökare präglas av mångfald. Exempelvis beskriver hon att det kan kännas obehagligt att som ensam kvinna springa förbi en grupp av män, om upplevelsen är att de iakttar en och ingen annan finns i närheten. Men om hon då exempelvis möter en barnfamilj, uppstår en lättnadskänsla direkt.

Ett konkret förslag som flera kvinnor lyft under intervjuerna för att främja mänsklig aktivitet, och därmed trygghet på motionscentrumen, handlar om att organisera fler typer av gruppträningar vid anläggningarna. Att träna tillsammans med andra kan nämligen göra att de andra trygghetsstrategierna, som framför allt handlar om val av tid och plats för träningen, blir mindre betydande. Eller som F så väl sammanfattar det:

Hade jag varit ute i grupp och sprungit då hade jag kunnat springa mitt i natten. ... Samtidigt som jag känner mig otrygg mitt på ljusa dagen om jag är själv. "

Deltagandet i olika typer av gruppträningar skulle med andra ord kunna möjliggöra för många att träna på motionscentrumen utan att känna sig otrygga. C föreslår exempelvis att det i högre grad skulle kunna anordnas mer spontana träningspass på motionscentrumen. Det vill säga, att människor kan samlas vid vissa tider för att träna ihop utan att behöva anmäla sig innan eller ha någon större organisering. Även F och B lyfter liknande förslag, och E är som tidigare nämnt engagerad i en förening som bygger på just detta koncept. Men som F resonerar vidare kring, är det inte alla som vill träna tillsammans med andra. Som lyfts tidigare utgör ju just flexibiliteten och friheten någonting som lockar många till de egenorganiserade aktiviteterna, och gruppträningar kan också innebära ett prestationsmoment som inte tilltalar alla. Likaså kan det rent principiellt vara viktigt att inte tala om kvinnors trygghet som något som endast kan uppnås i grupp, då detta kan förstärka bilden av att kvinnor som rör sig på egen hand gör det "på egen risk". Ur ett jämställdhetsperspektiv framstår det nämligen som avgörande att lämna dessa föreställningar. Däremot skulle gruppträningarnas förekomst även kunna få positiva effekter för den som vill träna individuellt. Utifrån att en högre grad av mänsklig rörlighet också ökar den generella känslan av trygghet skulle dessa träningsaktiviteter, liksom de övriga föreningsaktiviteter som är förlagda på motionscentrumen, kunna få positiva bieffekter även för de som inte deltar

i aktiviteterna. Det vill säga, en person som vill träna på egen hand kan uppleva en trygghet i att blott veta att en träningsgrupp eller förening befinner sig vid motionscentrumet.

Sammanfattning – Resultatdel 2

Sammanfattningsvis kan vi utifrån aktuell statistik konstatera att kvinnor upplever en högre grad av otrygghet än män i Sverige dag, bland annat när det kommer till att vistas utomhus under kvällstid. Dessa skillnader blir än mer påtagliga när vi ser till oron för att utsättas för sexualbrott, där kvinnor uppvisar en betydligt högre grad av oro än män – vilket i sin tur kan förstås utifrån att det också är kvinnor som i huvudsak utsätts för dessa brott. Likaså utgörs förövarna framförallt av män, vilket gör sexualbrotten särskilt intressanta ur ett jämställdhetsperspektiv. Att kvinnor rent generellt upplever en högre grad av otrygghet än män på offentliga platser skulle kunna förstås som ett resultat av sexualbrottens speciella karaktär, och den säkerhetsanpassning som deras förekomst innebär för många kvinnor. Som påvisat av trygghetsundersökningar, och problematiserats inom statsvetenskapen, får otryggheten nämligen stora konsekvenser för kvinnors liv då det begränsar deras aktiviteter och rörelsemönster.

Med hjälp av de intervjuade kvinnornas berättelser, kan vi vidare konstatera att de strategier kvinnor vidtar för att hantera känslan av otrygghet också påverkar idrotts- och motionsutövande, och i synnerhet de egenorganiserade aktiviteterna utomhus. Otrygghetskänslan tycks upplevas högre vid vissa tider på dygnet och på vissa geografiska platser. Även om flera kvinnor säger att otryggheten i sig handlar om något större än enskilda motionsspår, är det flera som framhåller att Ryd motionscentrum upplevs särskilt otryggt. Denna uppfattning är framförallt baserad på historier de hört om överfall och brott i Ryds motionsspår.

Att etablera trygga idrottsanläggningar och motionsspår framstår utifrån dessa resonemang som avgörande för att alla, oavsett könstillhörighet, ska kunna vara fysiskt aktiva på lika villkor och ta lika stor del av de offentliga resurser som erbjuds. Den upplevda tryggheten på en plats är beroende av att ytorna upplevs ljusa och öppna, liksom att utformningen ger besökaren en bra överblick och orientering av platsen. Framförallt kan vi fastslå att en hög grad av mänsklig aktivitet, där det finns en variation bland såväl aktiviteter som besökare, kan öka känslan av trygghet markant. Därmed blir det också avgörande att skapa attraktiva anläggningar som blir just välbesökta. Som vi ska återkomma till under *Slutsatser och åtgärdsförslag*, kan en högre organisering av träningsaktiviteter främja just detta i och med att det möjliggör en träning tillsammans med andra liksom en högre grad av mänsklig rörlighet. Som nästa del ska komma att uppmärksamma, finns det även andra typer av aktiviteter utöver idrott som skulle kunna främjas på motionscentrumen – och därmed också utgöra en del i att skapa tryggare anläggningar.

Resultatdel 3

Motionscentrumet som mötesplats

Genom att benämna en plats som *motionscentrum* ligger en förväntan på att platsen kretsar kring fysisk aktivitet. Även om detta till viss del stämmer gällande Vidingsjö och Ryds motionscentrum blir begreppet emellertid aningen missvisande. En av studiens huvudsakliga resultat är nämligen att motionscentrumen fyller så många fler funktioner för dess besökare än endast motion och idrottsutövande. Som observationerna och intervjuerna tydligt visar är Vidingsjö och Ryds motionscentrum också platser där människor möts. Det är platser där vänner, partners och familjer åker för att umgås. Det är platser där pensionärer stöter på gamla bekanta i spåret och där barn träffar nya kompisar på lekplatsen. Det är platser dit studerande tar med sina besökande släktingar för en långpromenad och arbetsgrupper åker för att diskutera sin framtida planering. Det är platser som idrottsföreningar tränar på och som ideella föreningar skapar sociala mötesplatser på. Det är platser som en person kan komma ensam till, och i lugn och ro vara i samvaro med andra utan krav på interaktion. Exempelen är oändliga, men det vi kan konstatera är att Vidingsjö och Ryds motionscentrum är platser som används till fysisk aktivitet i olika former, samtidigt som de också skapar förutsättningar till rekreation och social interaktion.

Som denna studie visar finns det emellertid vissa skillnader i hur väl anläggningarna i fråga främjar dessa aktiviteter och möten. I tidigare resultatdelar har vi bland annat kunnat konstatera att det finns en diskrepans mellan hur välkommande och trygga motionscentrumen upplevs – där Vidingsjö motionscentrum generellt upplevs som en tryggare och mer attraktiv anläggning än Ryds motionscentrum, som tyvärr har fått ett sämre rykte. Under detta avsnitt ska vi se mer specifikt till hur Vidingsjö och Ryds motionscentrums aktivitetsutbud och uppbyggnad påverkar dess attraktivitet och funktion – vilket vi har kunnat konstatera också är avgörande för att främja ett jämställt nyttjande av anläggningarna.

Vidingsjö motionscentrum och dess variationsmöjligheter

Vidingsjö motionscentrum förefaller ha en mycket väl fungerande anläggning för att stimulera de aktiviteter och möten som beskrivits ovan. För det första har Vidingsjö

motionscentrum aktivitetsytor av hög kvalitet. Utegygmet är nyligen utbytt och har flertalet olika redskap med möjlighet till anpassning utifrån fysisk förmåga. Bredvid utegygmet finns en stor och till synes välbesökt lekpark, med flera olika typer av aktivitetsmöjligheter för barn i olika åldrar. Invid lekplatsen och utegygmet finns flertalet grillplatser, vilka alla är utrustade med ved och ger möjlighet till att sitta under tak. Bakom grillplatserna, uppe i skogen, finns även en aktivitetsbana för lite äldre barn. För det andra har dessa olika aktivitetsytor formerats så att det går att befinna sig på ena ytan och samtidigt ha relativt bra uppsikt över de andra. Exempelvis har det observerats att det är möjligt för en vuxen att befinna sig vid grillplatsen och förbereda fika eller lunch, samtidigt som den har uppsikt över barnen som leker vid lekplatsen. Likaså har det observerats att vuxna som tränar på utegygmet samtidigt kan kommunicera med barnen som leker vid lekplatsen. Det faktum att de olika ytorna ligger i så nära anslutning till varandra förefaller således stimulera den sociala interaktionen på ett mycket bra sätt, och möjliggör för att individer i olika åldrar aktiveras samtidigt.

Att det finns en så stor variation av aktiviteter på Vidingsjö motionscentrum, och att det går att röra sig tillsammans som vänner, familj eller par, är just något som besökare lyfter som en av de mest positiva sakerna med anläggningen. C och F beskriver sina upplevelser av Vidingsjö på följande vis:

C: Om vi tar Vidingsjö först. Som jag då tycker är nummer ett. Är ju en fantastisk anläggning med fina spår, möjlighet till olika längd. Väldigt bra utegym om man skulle vilja göra nånting där, vilket jag tycker är fantastiskt för att det riktar ju sig till alla utan nån kostnad. [...] Jag har vart där mycket med barnen å vi liksom har sprungit och lekt och sen kanske lekt där, vilket jag tror att man väver in träningen i ett tidigt stadium på ett kul sätt, kravlöst sätt, med sina barn och så får man förhoppningsvis reproducera ett mönster. [...] Och i Vidingsjö kan man ju grilla korv och allt möjligt. Och fiket finns där och ibland är det sånt här lopp där uppe, som Rosenkällaloppet startar där och så. Tycker det är en fantastisk plats.

F: Dom [utegymmen] är väldigt fräscha och känns moderna, och liksom roliga att komma och träna på. Så dom uppskattar jag. Jag vet att det i Vidingsjö är ju väldigt nytt också, så att det är jätte-

fräsch tycker jag. Och så tycker jag att det är roligt att det sitter jämte den här stora gräsplanen som finns i Vidingsjö, där vissa spelar fotboll ibland eller man kör lite gruppträning, gruppfys, och sen är det nån liten höghöjdsbaneliknande grej där. Och sen så även nån liten grej som barn kan springa runt och leka i. Så att det blir ju väldigt socialt, att då får man inte det här: först grillar man lite, sen tränar man och sen så kanske man leker lite med barnen. Alltså det är ju väldigt samlat på nåt sätt.

En intressant iakttagelse som gjorts utifrån de intervjuade kvinnornas beskrivningar är att många tycks uppskatta variationen av aktiviteter, även om de inte nödvändigtvis nyttjar aktiviteterna själva. Som redan lyfts under *Resultatdel 1* är det nämligen betydelsefullt att som besökare uppleva anläggningen som attraktiv och välbesökt. Som vi fastslagit tidigare, är detta också avgörande för att platsen ska upplevas trygg och välkomnande. Det är inte heller svårt att föreställa sig att en besökare också påverkas av andra besökares sinnesstämningar. Att notera att andra besökare trivs och har det trevligt kan i sin tur skapa en trivselkänsla hos betraktaren. A beskriver exempelvis att hon tycker det är trevligt att se hundträningarna som hålls vid Ryds motionscentrum, även om hon inte själv är aktiv inom hundsport. Hon tycker nämligen att det visar "att det rör på sig!"

Ryd motionscentrum och dess utvecklingspotential

I Ryds motionscentrum kan vi skönja större utvecklingspotential när det kommer till anläggningens utformande, utifrån att platsen ska vara en social mötesplats, främja en hög grad av mänsklig rörlighet och upplevas som attraktiv och trygg. Ser vi först till aktivitetsytornas placering kan vi konstatera att det inte främjar samma naturliga interaktion mellan olika aktiviteter som observerades i Vidingsjö. Vid Ryds motionscentrum är det exempelvis svårare att ha uppsikt över barn vid lekparken om du själv befinner dig vid utegymmet eller grillplatserna. Likaså är platsen uppbyggd på ett sådant sätt som gör det svårt att ha generell uppsikt över vilka som rör sig på anläggningen, vilket kan påverka trygghetskänslan (se vidare beskrivning under *Resultatdel 2*). Vidare går det att notera att standarden på såväl aktivitetsytor och byggnader är betydligt lägre i Ryd än i Vidingsjö. Detta gäller kanske framförallt omklädningsrummen, som har en otrygg placering, saknar förvaringsmöjligheter samt ger ett allmänt nedgående intryck. Men vi kan även se andra exempel, bland annat att grillplatserna saknar tak och att det överlag finns relativt få sociala ytor med bänkar och bord. I Ryd finns det inte heller något café eller liknande förlagt vid motionscentrumet, och därmed saknas någon form av bemanning. Den övergripande uppfattningen är alltså att Ryds motionscentrum upplevs som eftersatt i jämförelse med Vidingsjö, vilket också framkommit

under studiens intervjuer. C beskriver sina upplevelser av Ryds motionscentrum på följande vis:

Ryd har jag varit på, också ganska mycket men lite mindre för det blir på nåt vis att jag tänker hellre Vidingsjö. Där känns det väl lite... Dom har ju inte fått lika mycket kärlek höll jag på att säga, men lika mycket utrustning och sånt där tror jag. Det är inte lika charmig miljö och man har inte byggt upp strukturen på det sättet tror jag inte, som Vidingsjö har lyckats med. Den baracken känns lite... den kanske har fått ett ansiktslyft det vet jag inte men senast jag var där inne ville man knappt gå in där. Kunde inte ens hitta en toalett tror jag, som var fräsch. Så den var väl, skulle jag säga, ingenting som jag skulle... Jag tänker inte ens att jag skulle kunna gå in där och byta om. Jag skulle inte vilja ha mina kläder där, jag kanske inte skulle ha några kläder när jag kommer tillbaka. Så tänker jag nog. [...] Men jag tror att man skulle kunna, alltså få till det där på nåt sätt så folk trivs och kan byta om där och hänga där. Och kanske skapa grupper och göra nånting. Men den är, den är inte lika attraktiv.

Även om standarden på anläggningen förefaller vara lägre i Ryd än i Vidingsjö, är det emellertid samma beteenden och aktiviteter som noteras vid båda platser. Även vid Ryds motionscentrum går det att observera en stor variation av aktiviteter, där många besökare också nyttjar platsen för att umgås med vänner, partner eller familj eller för att ägna sig åt mer friluftsbaserade aktiviteter. Detta utöver de mer traditionella motionsaktiviteterna som säklart går att notera vid båda platserna, framförallt bestående av löpning, promenader, stavgång, utegymsträning och fotboll men även mer otraditionella aktiviteter som discgolf i Ryd och höghöjdsbana i Vidingsjö. Båda platserna nyttjas även av skol- och förskoleklasser liksom idrottsföreningar, som förlägger sina träningar och aktiviteter där. Likaså nyttjas platserna av ideella föreningar som bedriver social verksamhet, vilket även B och D har berättat om i intervjuerna. Hundägare förefaller också vara flitiga besökare, och i Vidingsjö finns även en större rasthage där hundarna kan få springa lösa.

Något som vidare framhålls som betydande under intervjuerna och dialogen med motionscentrumens användare är den möjlighet till naturupplevelse som dessa platser tillhandahåller. Även här har dock Vidingsjö ett övertag gentemot Ryd, då Vidingsjö motionscentrum är förlagt i anslutning till naturreservaten Ullstämmaskogen, Vidingsjöskogen liksom Tinnerö Eklandskap. Likaså passerar Östgötaleden även genom dessa områden. Kopplingen till friluftsliv blir därmed större i Vidingsjö, men därmed ska inte Rydsskogens potential att utvecklas i denna riktning underskattas. Som stadsnära skog kan Rydsskogen fylla en viktig funktion för många boende i området, och med rätt information, marknadsföring liksom ett övergripande trygghetsarbete,

skulle skogen säkerligen kunna få en ny image och ett betydligt bättre rykte. Det ska dock betonas att det på andra sidan Rydsskogen från motionscentrumet finns en mycket populär och välbesökt aktivitetsplats som samlar många människor i området. Där finns också möjligheter för barn att leka och för ungdomar och vuxna att utöva olika idrotter, bland annat fotboll och basket. Det går således att diskutera huruvida en potentiell utveckling av Ryds motionscentrum skulle utgå från denna aktivitetsplats, som redan i dagsläget har en naturlig central funktion i området, och knyta an fler motionsmöjligheter till den.

Utegygmet – den mindre jämställda arenan

Utan att ha räknat och kvantifierat besökarna förefaller det inte finnas någon åldersgrupp eller könskategori som dominerar användandet av Vidingsjö och Ryds motionscentrum. Detta med undantag från utegymmen, som förefaller ha en manlig dominans. I övrigt framstår det tydligt att anläggningarna nyttjas av både män och kvinnor, såväl barn och ungdomar som vuxna och äldre. Själva aktiviteterna kan emellertid skilja sig åt, speciellt när det kommer till ålder. Äldre förefaller fram allt nyttja platserna till promenader, friluftaktiviteter och socialt umgänge, snarare än att utföra mer intensiv fysisk aktivitet. Som indikerades under en av intervjuerna kan det också finnas en skillnad i hur motionscentrumen nyttjas som är kopplat till etnicitet eller kultur, men då detta inte har undersökts specifikt inom ramen för denna studie kan några sådana resonemang inte vidareutvecklas. Utifrån ett inkluderingsperspektiv skulle detta emellertid vara ämne för vidare studier, liksom tillgängligheten utifrån olika funktionsvariationer.

Att utegymmen till synes utgör de delar av motionscentrumen som är minst jämställt nyttjade stämmer överens med resultatet från tidigare studier, vilka hävdar att män är överrepresenterade i nyttjandet av denna typ av aktivitetsyta.⁵⁵ Under observationsstudiens dialoger med kvinnliga användare, liksom i studiens intervjuer, framkommer emellertid många skilda uppfattningar av dessa utegym. Vissa kvinnor berättar att de inte förstår sig på hur utegymmet ska användas. D berättar exempelvis att hon har svårt att se vad utegymmets övningar ska ge för resultat för henne, då hon upplever att många av maskinerna (i detta fall i Ryd) har för litet motstånd medan andra övningar, som chin-ups vid stång, upplevs som för tunga. Det finns även de kvinnor som beskriver att redskapen generellt är för tunga och att det känns som att platsen är anpassad för fysisk starka män. Men det är samtidigt många kvinnor som uttrycker hur mycket de uppskattar utegymmen, och i synnerhet att det går att anpassa övningarna utifrån fysisk förmåga.

Men hur kommer det sig att det råder så skilda uppfattningar? En intressant observation som har gjorts i sammanhanget, som skulle kunna förklara denna diskrepans, består i att många kvinnliga användare av utegymmen tycks utöva träningsmoment och övningar som inte finns beskrivna på instruktionsskyltarna. Det vill säga, de använder redskapen på andra kreativa sätt, och kan därmed också hitta träningsmoment som passar just dem. Men att träna på detta sätt är av förklarliga skäl svårt för en ovan användare, i synnerhet när information om olika sätt att nyttja redskapen saknas på platsen. Adderar vi den aspekt som lyfts under *Resultatdel 1*, angående den osäkerhet många kan uppleva inför att ta plats på traditionella maskulina träningsytor, kan vi tänka oss att detta steg kan upplevas än större för ovana kvinnliga utövare. F resonerar om detta:

Många utav dom här utegymmen baseras ju på en egen kropps-vikt också upplever jag. Det finns ju stänger där man ska köra, häva sig med chinups och sänt och det är ju... det är ju bra för då kan ju vem som helst köra utefter sin egna kroppstyngd och kroppsstyrka. Men det finns väl vissa grejer, typ, det finns ju stockar och sänt som man ska lyfta till exempel. Ibland vore det nog bättre med lite lättare vikter. Inte för att kvinnor nödvändigtvis är fysiskt svagare, men det är nog... jag tror att dom... om man inte har känt sig trygg med att träna utomhus på det sättet innan så har man ju inte byggt upp en så bra fysisk styrka eller kondition, vad det nu är, och då tror jag det skulle va lättare om det fanns mindre, eller lättare vikter att börja med, så man fick in en fot liksom.

Som F beskriver, kan det alltså krävas olika åtgärder som gör det enklare för ovana användare att våga testa på utegymmen. Det kan dels, som F föreslår, handla om att utforma redskapen annorlunda så att de kan anpassas efter fysisk förmåga (något som även är positivt utifrån en generell tillgänglighetssynpunkt). Givet att det vidare kan finnas en oro för att bli uttittad och utskrattad vid nya träningsituationer, kan det också finnas skäl att ta fram instruktioner som finns tillgängliga utan att användaren behöver gå fram till redskapen. Exempelvis skulle instruktionerna kunna finnas tillgängliga via en app eller på en tavla vid sidan av aktivitetsytan (det senare finns redan vid Ryds utegym även om informationen är begränsad). På detta sätt kan användaren förbereda sig och läsa på om olika övningar innan den beträder utegymmet, och således slippa att göra den initiala utforskningen med känslan av att andra utövare observerar och dömer en.

Tar vi vidare med oss insikterna från *Resultatdel 1* gällande att många kvinnor vågar utmana sig själva tillsammans med andra (utövare eller instruktör) kan vi också tänka oss att gruppträningspass förlagda vid utegymmen, eller att en

⁵⁵ Se exempelvis Blomdahl, Elofsson & Åkesson. 2012.

instruktör finns tillgänglig vid vissa tider, skulle kunna främja ett mer jämställt nyttjande av utegymmen. Sådana insatser kan, som tidigare diskuterats, också skapa en positiv spiral där kvinnor som ser andra kvinnor ta plats i dessa utrymmen också vågar testa själva. Likaså kan det få positiva trygghets effekter, då det kan öka rörligheten vid dessa platser.

Sammanfattning – Resultatdel 3

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att såväl Vidingsjö som Ryds motionscentrum fyller många olika funktioner för Linköpings kommuninvånare. Utöver det traditionella idrottandet och motionerandet utgör platserna sociala mötesplatser, som samlar privatpersoner, föreningar, skolklasser och företag. Variationen av aktiviteter är något som uppskattas, liksom att platserna tillhandahåller en möjlighet till natur- och friluftsupplevelser i en stadsnära miljö. Ryds motionscentrum framstår emellertid som betydligt eftersatt i jämförelse med Vidingsjö, gällande såväl uppbyggnad och underhåll. Samtidigt finns potential till att tillhandahålla fler aktiviteter och främja den sociala interaktionen på platsen. Detta utifrån en upprustning av anläggningen liksom tydli-

gare marknadsföring och information av vilket utbud som faktiskt finns. Trygghetsarbetet framstår återigen som centralt i denna utveckling, men som tidigare diskuterats kan också tryggheten bli en positiv bieffekt av högre grad av aktivitet på platsen.

Vidare kan vi fastslå att det råder skilda uppfattningar kring utegymmen och hur väl anpassade de är för kvinnliga utövare, där vissa kvinnor uppskattar dess nuvarande utformning medan andra har svårt att se hur de ska använda redskapen för att nå sina träningsresultat. En möjlig tolkning är att det inte är utegymmens utformning i sig som ligger till grund för det förmodade ojämsställda nyttjandet, utan att det snarare handlar om bristande information liksom kunskap om hur redskapen ska användas och vilka variationsmöjligheter som finns. Likaså kan föreställningen om styrketräning som en traditionellt maskulin aktivitet tänkas påverka kvinnors utövande även på denna arena. Således finns det potential att främja ett jämställt nyttjande genom att tillhandahålla bättre information liksom att tillgängliggöra instruktörer vid utegymmen.

förefaller generellt vara jämställt nyttjade och utformade, med undantag för utegymmen som skulle kunna utvecklas för att främja ett högre kvinnligt deltagande. Ryds motionscentrum skulle behöva rustas upp och omstruktureras i syfte att öka platsens attraktivitet och funktion.

8. Vidingsjö motionscentrum upplevs mer attraktivt och tryggt i jämförelse med Ryds motionscentrum.

Emellertid upplevs inget motionscentrum som helt tryggt för kvinnor, i synnerhet om de är dåligt upplysta eller folktomma. Genom att stimulera till flera aktiviteter på motionscentrumen skulle en högre grad av trygghet kunna uppnås.

9. Det krävs mer information och kunskap om utegymmen för att de ska bli tillgängliga för alla.

Det är möjligtvis inte utegymmens utformning i sig som behöver åtgärdas för att främja ett mer jämställt nyttjande. Snarare behöver användare få tydligare instruktioner om olika sätt att använda redskapen på, som ger möjlighet till anpassning utifrån fysisk förmåga.

Åtgärdsförslag 1

Främja en ökad organisering av den egenorganiserade idrotten

En möjlig strategi för att omsätta denna studies insikter till praktisk handling skulle vara att främja en högre grad av organisering av den egenorganiserade idrotten. Med organisering avses framför allt föreningsorganisering, då detta är något kommunen har möjlighet att stimulera till utifrån rådande bidragsstruktur. En organisering av detta slag bedöms lämpligt utifrån tre skäl:

1. **En ökad organisering förenar flexibilitet och gemenskap.** Redan idag finns olika typer av semi-organiserad idrott, i form olika typer av gruppträningsaktiviteter som inte ställer krav på deltagande eller träningskontinuitet. Dessa aktiviteter tycks tillhanda gemenskap på ett otvunget vis.
2. **En ökad organisering kan motverka otrygghet.** Givet att en hög grad av mänsklig aktivitet också skapar trygga platser kan organiserade aktiviteter som förläggs på utomhusanläggningar, exempelvis Vidingsjö och Ryds motionscentrum, vara ett konkret sätt att främja trygghet i det offentliga rummet. Det ska även nämnas att andra typer av föreningsverksamheter, som inte är av idrottsrelaterat

slag, bör främjas på platsen just utifrån denna trygghetsfaktor.

3. **En ökad organisering kan tillskriva kvinnor mer plats på traditionellt maskulina aktivitetsytor.** Föreställningen om att vissa aktiviteter, exempelvis styrketräning, är en "manlig aktivitet" skulle potentiellt kunna motverkas om gruppträningspass förlades vid utegymmen, utegymsinstruktionerna uppdaterades samt om faktiska instruktörer skulle kunna finnas tillgängliga vid utegymmen vid vissa tider. Detta då kvinnor förmodas kunna ta mer plats tillsammans med andra utövare och/eller instruktörer, vilket i sig kan få ringar på vattnet.

Linköpings kommun föreslår vidta följande åtgärder

- Utforska möjligheterna till att stimulera idrottsföreningar till att förlägga gruppträningspass samt tillhandahålla någon typ av utegymsvärd eller instruktör vid vissa tillfällen i veckan (framförallt kvällstid) vid motionscentrum och utegym. Det bör således undersökas huruvida rådande bidragssystem kan nyttjas för att stimulera denna typ av aktivitet.
- Tillgängliggöra information (exempelvis via webben) om redan befintliga aktiviteter som är förlagda vid Vidingsjö och Ryds motionscentrum, liksom främja en högre närvaro av ideella föreningar samt privata aktörer på platserna. Detta gäller även aktörer som verkar utanför idrottsrörelsen.
- Ta fram utegymsinstruktioner som visar hur redskapen kan användas på olika vis, och justeras utifrån fysisk förutsättning. Instruktionerna bör finnas tillgängliga utan att användaren behöver gå fram till redskapen, exempelvis via app eller på en tavla vid sidan.

Åtgärdsförslag 2

Utvecklingen av sociala ytor

Givet det faktum att Vidingsjö och Ryds motionscentrum fyller en sådan viktig social funktion för såväl privatpersoner, föreningar, skolväsendet och företag är det viktigt att anläggningarna utformas på ett vis som möjliggör social interaktion och rekreation, utöver de traditionella fysiska aktiviteterna. Detta ligger även i linje med samtliga fem fokusområden i det idrottspolitiska programmet *Aktiv hela livet*, bestående av: 1) aktiv i en förening, 2) aktiv utanför det organiserade föreningslivet, 3) mötesplatser för aktivitet, 4) en aktiv skola/förskola samt 5) upplevelser som främjar fysisk aktivitet.

Ryds motionscentrum bedöms vara i särskilt behov av utveckling och upprustning i detta avseende. Vidingsjö motionscentrum kan däremot fungera som förebild för hur en utomhusanläggning kan struktureras för att möjliggöra en naturlig interaktion mellan olika idrotts-, aktivitets- och rekreationsytor.

Att främja sociala mötesplatser på idrottsanläggningar bör även prioriteras i utvecklingen av andra typer av arenor och anläggningar, då detta förefaller vara en övergripande aspekt som skapar trygghet och attraktivitet. Dessa ytor kan även möjliggöra för föreningar och dylikt att förlägga sina sociala aktiviteter till andra platser än omklädningsrum, och därmed möjliggöra för fler att ta plats i dessa sammanhang.

Linköpings kommun föreslår vidta följande åtgärder:

- *Rusta upp och omstrukturera Ryds motionscentrum med Vidingsjö motionscentrum som förebild, för att möjliggöra social interaktion och rekreation. Särskilt bör omklädningsrummets prioriteras, liksom grillplatserna.*
- *Säkerställa att sociala ytor (skilda från omklädningsrum) får utrymme i framtida byggnationer och upprustningar av idrottsanläggningar.*
- *Överväga ett namnbyte, från motionscentrum till något som bättre fångar platsernas diversitet och alla de aktiviteter som finns tillgängliga där.*

Åtgärdsförslag 3

Nya perspektiv på omklädningsrum

Som denna studie visat är det inte givet hur ett omklädningsrum bör utformas för att möjliggöra att alla, oavsett social kategorisering, ska känna sig trygga och välkomna. I Sverige

kan vi dock se exempel på hur kommuner har försökt att skapa omklädningsytor som utmanar den traditionella könsuppdelningen. Exempelvis har flertalet badhus i Stockholm-sområdet utformat könsneutrala utrymmen, benämnda "flexavdelningar" eller "flexrum", som komplement till de manliga och kvinnliga omklädningsrummen. Liknande exempel finns även på träningsanläggningar och gymnasieskolor.^{56,57} Flexrummen riktar sig till människor med könsneutral identitet, funktionsvarierade med ledsagare av annat kön eller människor som av annan anledning vill byta om i ensamhet. Således kan ett flexrum fungera inkluderande utifrån flertalet aspekter. Huruvida denna lösning är den mest ultimata för att tillgodose en högre grad av inkludering får förbli osagt. Om omklädningsrummen förblir fortsatt viktiga sociala utrymmen inom idrottsrörelsen skulle en förpassning till särskilda rum snarare kunna uppfattas som exkluderande. En viktig nyckel i frågan kan därför, som tidigare nämnt, vara att utforma anläggningar så att de främjar att den sociala interaktionen sker på könsneutrala utrymmen utanför omklädningsrummen. Likaså förefaller det viktigt att inom omklädningsrummen skapa möjlighet till avskildhet, i synnerhet vid duschning.

Linköpings kommun föreslår vidta följande åtgärder:

- *Återigen, säkerställa att sociala ytor får utrymme i framtida byggnationer och upprustningar av idrottsanläggningar.*
- *Säkerställa att det i alla omklädningsrum finns omklädnings- och/eller duschbås tillgängliga.*
- *Utforska hur könsneutrala ytor och omklädningsrum kan fungera som komplement till de traditionella omklädningsrummen. Här bedöms det aktuellt att samverka med arkitekter liksom andra kommunala parter för att få in fler perspektiv.*

⁵⁶ Stockholms Länsmuseum. *Sundbyberg, Simhallen*. <https://stockholmslansmuseum.se/upptack/besok-lanet/stockholm-region-unstraight/sundbyberg-simhallen/> (Hämtad 2019-02-14)

⁵⁷ Pavlica, Adrianna. *De inför könsneutrala omklädningsrum*. Expressen. 2014-12-20. <https://www.expressen.se/gt/de-infor-konsneutrala-omkladningsrum/> (Hämtad 2019-02-14)

Referensförteckning

Litteratur

Blomdahl, Ulf, Elofsson, Stig och Åkesson, Magnus. Spontanidrott för vilka? En studie av kön och nyttjande av planlagda utomhusytor för spontanidrott under sommarhalvåret. Stockholms Stad och Stockholms Universitet, 2012

Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Söderström, Maria, Lifvin, Sofie & Viberg, Johanna. Nationella trygghetsundersökningen 2018. Om utsatthet, otrygghet och förtroende. Rapport 2019:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2019.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Olseryd, Johanna & Hradilova Selin, Klara. Sexualbrott. I Rapport 2017:5. Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015. Lisa Wallin (red). Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2017.

Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan. Jämställd idrott i siffror. I Resurser, representation och "riktig" idrott – om jämställdhet inom idrotten, Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan (red), 30-56, Centrum för idrottsforskning, 2017.

Fahlén, Josef & Ferry, Magnus. Resursfördelning och jämställdhet, I Resurser, representation och "riktig" idrott – om jämställdhet inom idrotten, Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan (red), 96-116, Centrum för idrottsforskning, 2017.

Gehl, Jan & Svarre, Birgitte. How to study public life. Washington: Island Press, 2013.

Kutte, Jönsson. Om idrott, maskulinitet och feminism. Tidskrift för politisk filosofi. Nr 1, Årgång 19. 2015.

Linköpings kommun. Aktiv hela livet – Linköping kommuns idrottspolitiska program. 2018-06-19.

Linköpings kommun. Egenorganiserad idrott – utredningsuppdrag. Tjänsteskrivelse till Kultur- och fritidsnämndens sammanträde 2019-01-24. 2018-12-19.

Linköpings kommun. Implementeringsplan för nytt bidragssystem och övergångsåret 2018. 2017.

Linköpings kommun. Nuläge, Nyläge och Idé. Översyn av kultur- och fritidsnämndens föreningsbidrag. 2017

Linköpings kommun. Revidering av bidragsregler för barn- och ungdomsföreningar inom idrotts- och fritidsområdet. Tjänsteskrivelse till Kultur- och fritidsnämndens sammanträde 2019-01-24. 2019-01-16.

Linköpings kommun. Trygghetsmätning, utvärdering ur ett stadsmiljöperspektiv. Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen. 2018-08-08.

Petersson, Tove. Grupper, maskulinitet och våld. Stockholm: Ungdomsstyrelsen, 2014.

Utvärderingsringen, Slutrapport: Utredning av det totala stödet till föreningar i Linköpings kommun 2014, 2016.

Rönblom, Malin. Jämställdhetsintegrering. I Politik och kön - Feministiska perspektiv på statsvetenskap, Freidenvall, Lenita & Jansson, Maria (red). Lund: Studentlitteratur AB, 2017.

Svender, Jenny. Idrottsrörelsens jämställdhetsarbete. I Resurser, representation och "riktig" idrott – om jämställdhet inom idrotten, Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan (red), 135-153, Centrum för idrottsforskning, 2017.

Wendt Höjer, Maria. Rädslans politik: våld och sexualitet i den svenska demokratin. Lund: Liber AB, 2002.

Zethrin, Nils-Olof. Möjligheter till jämställd idrott – Kommunala möjligheter i relation till statlig idrottspolitik. I Resurser, representation och "riktig" idrott – om jämställdhet inom idrotten, Dartsch, Christine, Norberg, Johan R & Faskunger, Johan (red), 120-134, Centrum för idrottsforskning, 2017.

Elektroniska källor

Centrum för idrottsforskning, Idrottsstatistik.se, Anläggningar, <https://idrottsstatistik.se/motion-och-fysisk-aktivitet/anlaggningar/> hämtad 2018-08-27.

Centrum för idrottsforskning, Idrottsstatistik.se, Fysisk aktivitet, <https://idrottsstatistik.se/motion-och-fysisk-aktivitet/fysisk-aktivitet/> hämtad 2018-08-27.

Pavlica, Adrianna. De inför könsneutrala omklädningsrum. Expressen. 2014-12-20. <https://www.expressen.se/gt/de-infor-konsneutrala-omkladningsrum/> (Hämtad 2019-02-14)

Regeringskansliet. Jämställdhetsintegrering. 2016-12-20. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/jamstallldhetsintegrering/> (Hämtad 2019-02-05)

Riksidrottsförbundet, Jämställdhetsmål, 2017-06-12, <http://www.rf.se/jamstallldhet/jamstallldhetsmal/>, hämtad 2018-08-07.

Riksidrottsförbundet. Jämställdhet. 2018-05-24. <https://www.rf.se/jamstallldhet/> (Hämtad 2018-02-11)

Stockholms Länsmuseum. Sundbyberg, Simhallen. <https://stockholmslansmuseum.se/upptack/besok-lanet/stockholm-region-unstraight/sundbyberg-simhallen/> (Hämtad 2019-02-14)

